

Psykologi B - Valgfag

Forsøgsvejledning/Råd og vink

Undervisningsministeriet,

Kontoret for gymnasiale uddannelser 2010

Alle bestemmelser, der er bindende for undervisningen og prøverne i de gymnasiale uddannelser, findes i uddannelseslovene og de tilhørende bekendtgørelser, herunder læreplaner. Denne Vejledning/Råd og vink indeholder forklarende kommentarer til nogle af disse bestemmelser, men indfører ikke nye bindende krav. Desuden gives eksempler på god praksis samt anbefalinger og inspiration, og den udgør dermed et af ministeriets bidrag til faglig og pædagogisk fornyelse. Citater fra læreplanen er anført i kursiv.

Indholdsfortegnelse

1. Identitet og formål.....	2
1.1 Identitet	2
1.2 Formål	2
2. Faglige mål og fagligt indhold.....	3
2.1 Faglige mål.....	3
2.2 Kernestof.....	6
2.3 Det supplerende stof.....	11
3. Undervisningens tilrettelæggelse	13
3.1 Didaktiske principper.....	14
3.2. Psykologi B som påbygning.	16
3.3 Arbejdsformer	16
3.4 It	18
3.5 Samspil med andre fag.....	18
3.6 Undervisningsmaterialer	20
3.7 Skitse til et samlet forløb for psykologi B	20
4. Evaluering	23
4.1 Løbende evaluering.....	23
4.2 Prøveformer	24
4.3 Bedømmelseskriterier	28
Bilag 1	30
Skabelon til arbejdsmåde i psykologi	30

1. Identitet og formål

Indledning

Læreplanen for undervisning i psykologi B er fælles for alle gymnasiale uddannelser. De faglige mål, som er kompetencemål, er styrende for undervisningen, og kernestof og supplerende stof udgør fagets genstandsområde til realisering af de faglige mål. I forbindelse med undervisningens tilrettelæggelse kan undervisningen tones, så den tilgodeser profilerne for de enkelte gymnasiale uddannelser.

1.1 Identitet

Om fagets identitet siger læreplanen, at *"psykologi er videnskaben om, hvordan mennesker sanser, tænker, lærer, føler, handler og udvikler sig universelt og under givne livsomstændigheder. Den videnskabelige psykologi bruger naturvidenskabelige, samfundsvidenskabelige og humanistiske metoder, og resultaterne fra forskningen anvendes i mange forskellige sammenhænge til forståelse af mennesket. Fagets historiske baggrund indeholder filosofisk og videnskabelig teoridannelse. Psykologi i de gymnasiale uddannelser omfatter nyere forskning og teoridannelse indenfor socialpsykologi, udviklingspsykologi, områderne kognition og læring samt personlighed og identitet"*.

Den moderne videnskabelige psykologi er ofte tværvidenskabelig. Den kan ikke nødvendigvis defineres som enten humanistisk, samfundsvidenskabelig, sundhedsvidenskabelig eller naturvidenskabelig. Derfor har faget i gymnasiet rige muligheder for at indgå i forskellige former for samspil med andre fag.

Psykologiens genstandsfelt er stort, men med baggrund i de faglige mål er der udvalgt nogle videnskabelige discipliner og fagområder, markeret som kerne- og supplerende stof, som afgrænser undervisningsfaget på det gymnasiale niveau. Det er således en klar afgrænsning, at psykologi i de gymnasiale uddannelser især omfatter nyere forskning og teoridannelse. Hermed menes, at undervisningen i det væsentligste centrerer sig om forskning og teori, der kan belyse aktuelle psykologiske forhold. I et vist omfang kan ældre teorier og undersøgelser indgå i undervisningen, fx hvis det er relevant for samspil med andre fag eller for at perspektivere til nyere teori.

Psykologi i gymnasiet er et videns- og dannelsesfag, der i høj grad afgrænser sig fra terapi og psykiatri.

1.2 Formål

Fagets formål er at give eleverne kompetencer til at analysere og reflektere over psykologisk viden og problemstillinger med et fagligt begrebsapparat, samt til at forholde sig kritisk til psykologisk viden, herunder psykologiske teoridannelser og deres forklaringsværdi. Psykologi har et studieforberedende formål, idet faget bringer eleverne indsigt i kognition og læring, der gør dem i stand til at reflektere over egne læreprocesser og til samarbejdet med andre. Desuden har faget et almindendende formål, idet viden om genstandsfeltet bidrager til udvikling af mellemmenneskelig forståelse og respekt som borgere i en globaliseret verden.

Undervisningen tager udgangspunkt i psykologi som et videnskabeligt fag, hvor der til belysning af psykologiske problemstillinger ofte kan gives flere videnskabelige forklaringer baseret på såvel empiriske undersøgelser som psykologiske teorier. Læreplanen i psykologi B siger, at faget *"bidrager til udvikling af kreative og innovative kompetencer gennem at give eleverne mulighed for selvstændigt at undersøge konkrete problemstillinger og fremsætte nye og løsningsorienterede forslag på baggrund af psykologifaglig viden"*. Hermed menes, at eleverne gennem undervisningen

får mulighed for at arbejde projektorienteret med at kunne identificere autentiske problemstillinger, som de på baggrund af indsamling af empiri og inddragelse af relevant psykologisk viden skal foreslå nye og nyttige løsninger på, hvorved deres innovative kompetencer trænes.

2. Faglige mål og fagligt indhold

2.1 Faglige mål

De faglige mål beskriver de psykologifaglige kompetencer, eleverne bør opnå som et resultat af den gennemførte undervisning, mens kernestoffet og det supplerende stof anviser de psykologifaglige stofområder, der inddrages for at nå de faglige mål. I forbindelse med undervisningens tilrettelæggelse skal man være opmærksom på, at det primært er de faglige mål, der styrer planlægning af undervisningen, og at kernestoffet med det supplerende stof derfor skal ses som midlet til at opnå de faglige mål.

If. de faglige mål skal eleverne kunne:

- ” *demonstrere indgående kendskab til fagets stofområder, primært i forhold til det normaltfungerende menneske*”. Dvs., at eleverne skal kunne vise, at de har kendskab til kernestoffet og det supplerende stof i overensstemmelse med den vægtning, der i undervisningen er foretaget inden for de forskellige områder. Det indgående kendskab markerer sig ved, at eleverne både får en bred viden og samtidig opnår faglig fordybelse. Ved det normaltfungerende menneske forstås i denne forbindelse et menneske, der ikke er psykisk syg ud fra diagnostiske kriterier for fx skizofreni og psykopati. Imidlertid kan dysfunktioner som fx stress og depression inddrages og perspektiveres fx ved en belysning af normalitetsbegrebet set i en historisk og/eller i tværkulturel kontekst.
- ” *redegøre for samt kritisk forholde sig til centrale psykologiske teorier, begreber og undersøgelser og kunne forstå dem i en historisk-kulturel kontekst*” Hermed menes, at eleverne skal kunne vurdere psykologisk viden i form af teorier og undersøgelser kritisk, fx i forhold til en teoris forklaringsværdi, om en empirisk undersøgelse bekræfter eller udfordrer en teori, eller forholde sig til en undersøgelses metode. Ligeledes lægges der i dette mål op til at elever skal vise, at der til belysning af psykologiske problemstillinger kan gives flere videnskabelige forklaringer. Disse forklaringer kan være karakteriseret ved fællestræk eller divergerende syn på genstand, metode og teori, og eleverne kan hermed vise, at forskning i sig selv er værdiladet og kan være genstand for tolkning og vurdering. Med centrale psykologiske teorier menes der nyere psykologiske teorier, som i et vist omfang består af mini-teorier, som typisk er empirisk baseret.. Ligeledes er det vigtigt, at elever for at træne kritisk tænkning får forståelse for problemer omkring de såkaldte 'gummiteorier'. Eleverne skal endvidere kunne relatere psykologisk viden til en historisk-kulturel kontekst. Det betyder, at de skal have viden om, at teori bliver til i en videnskabelig udviklingsproces, som bl.a. er betinget af politiske, ideologiske og økonomiske forhold. Den ældre psykoanalytiske udviklingsteori falder uden for kategorien 'moderne videnskabelig psykologi', men den kan evt. inddrages til at perspektivere psykologisk videns historiske og kulturelle forankring, bl.a. gennem at holde psykoanalytisk teori op imod nyere teori om det moderne menneske.
- ” *udvælge og anvende psykologisk viden på konkrete problemstillinger og aktuelt stof* ”. Der er et krav til, at eleverne selvstændigt kan udvælge og anvende psykologisk viden fra undervisningen på rejste problemstillinger. Der er ligeledes et aktualitetskrav til undervisningen, som indebærer, at de psykologiske forhold, der gøres til genstand for undervisningen, i det væsentligste er nutidige - samt et krav om, at benyttet psykologisk viden i form af teorier og undersøgelser har en forklaringsværdi på nutidige forhold. Dertil

kommer, at *"eleverne skal kunne forholde sig kritisk til disse på et fagligt grundlag"*. Dette indebærer, at eleverne skal kunne vurdere og diskutere brugbarheden af den psykologiske viden i forhold til de udvalgte problemstillinger på et fagligt grundlag, og at de i deres forklaringer skal kunne udtrykke sig med brug af psykologifaglige begreber og ikke gennem en hverdagspsykologisk forståelse.

- *" inddrage forskellige perspektiver til forklaring af psykologiske problemstillinger, herunder vurdere betydningen af historiske og kulturelle faktorer i forhold til menneskers adfærd"*. Det betyder, at eleverne skal kunne belyse, at der til en problemstilling kan gives flere mulige forklaringer, og at disse forklaringer evt. kan have baggrund i forskellige paradigmatisk opfattelser fx i forhold til psykologiens genstandsområde, teoridannelse og metoder. Dette faglige mål indebærer, at eleverne skal bringes til at kunne identificere og diskutere kulturens og subkulturens betydning for menneskelige handle- og tankemønstre, såvel som hvordan mennesker gennem de selv samme handle- og tankemønstre skaber kultur. De kulturelle faktorer set i forhold til menneskers adfærd kan også belyses i en historisk kontekst og/eller ved at sammenligne handle- og tankemønstre i forskellige kulturer.
- *" redegøre for og kritisk forholde sig til fagets forskningsmetoder, herunder kunne diskutere etiske problemstillinger i psykologisk forskning, "*. Den videnskabelige psykologi anvender forskellige metoder, både kvantitative og kvalitative. Undervisningen belyser derfor forhold vedrørende forskningsmetoder i forbindelse med gennemgang af empiriske undersøgelser. Fx vil det være naturligt at diskutere observation som empirisk metode i forbindelse med en diskussion af Daniel Sterns syn på udviklingen af selvet, den eksperimentelle metode i forbindelse med Stanley Milgrams undersøgelse af autoritet og lydighed, interviewmetoden i forbindelse med Levinsons udviklingsteori, det kognitive interview inden for vidnepsykologien osv. Det er passende at inddrage etiske retningslinjer for moderne psykologisk forskning samt diskutere etiske aspekter i ældre psykologiske forskning, fx være i forhold til Milgrams og Harlows eksperimenter. Metode og etik bør i særlig grad være i fokus, når eleverne selv skal designe og tilrettelægge psykologisk feltarbejde, fx i forbindelse med innovative projekter. Ligeledes skrives der i læreplanen, at eleverne skal *"kunne skelne mellem hverdagspsykologi og videnskabelig baseret psykologisk viden"*. Hermed menes, at det bør være et centralt punkt i undervisningen at demonstrere, hvorfor der er forskel på den almenmenneskelige formåen til at psykologisere og forskernes indhentning af evidens på et empirisk grundlag.
- *"formulere og afgrænse psykologiske problemstillinger og på den baggrund være i stand til at designe og gennemføre mindre former for feltundersøgelser, herunder kunne indsamle, analysere og diskutere data og anden psykologisk viden samt kunne præsentere og forholde sig til resultaterne med brug af et metodisk begrebsapparat"*. Dette mål er centralt for undervisningen på B-niveau, fordi det relaterer sig til metode og hvordan viden genereres inden for den videnskabelige psykologi. Elevernes viden om metode trænes i løbet af undervisningen og lægger således op til selv at bruge forskellige metoder i feltarbejdet og i innovative projekter. Feltarbejder kan være af mindre eller lidt større karakter, og de kan ligge i forlængelse af et tema, hvor eleverne på baggrund af det læste selv udarbejder et kort feltarbejde, eller feltarbejde kan være projektorienteret og foregå i samarbejde med andre, fx i forbindelse med innovative projekter med ekstern partner. Feltarbejdet kan benytte sig af kvantitative metoder, og her kan begreber som korrelation, signifikans og sandsynlighed også behandles. Ligeledes kan feltarbejdet bygges op som case studier med anvendelse af kvalitative metoder eller evt. en kombination af kvantitative og kvalitative metoder. Fokus på projektarbejde og metoder i feltarbejdet er medvirkende til at styrke studiekompetencen så

vel som samarbejdskompetencer hos eleverne. Feltarbejdet står centralt i forhold til innovative projekter og det anvendelsesorienterede i forbindelse med forsøgslæreplanen. Innovationsprojekter kan knytte an til kernestoffet eller det supplerende stof, og de kan være enkeltfaglige eller tværfaglige. Muligheder for at arbejde med autentiske problemstillinger er mange. Et muligt tema kan knyttes til sundhedspsykologien og tværfagligt samarbejde med biologi og idræt, hvor eleverne kan undersøge sammenhængen mellem kost, søvn, motion og stress i forhold til motivation og læring og på den baggrund udarbejde et innovativt forslag til en kampagne rettet mod unge for at forbedre unges viden om sammenhængen mellem livsstilsfaktorer og muligheder for at øge læring og dermed motivere dem for at leve sundt for at forbedre læring og mindske stress. Et andet innovativt projekt i samarbejde med matematik kunne inddrage psykologisk viden omkring kognition, arbejdshukommelse samt opbygning af talforståelse hos børn og på den baggrund udarbejde et innovativt løsningsforslag til, hvordan børn kan opbygge en elementær talforståelse på forskellige alderstrin. Et tredje innovativt projekt med ekstern partner kunne være samarbejde med en sundhedsinstitution omkring muligheder for at motivere ældre for genoptræning efter en operation.

- "undersøge et konkret psykologisk problem og udarbejde og vurdere et forslag til en innovativ løsning af problemet på et fagligt grundlag". Dette mål i læreplanen er nyt og lægger sig direkte op af forsøgslæreplanens fokus på at fremme de innovative kompetencer hos eleverne, især gennem feltarbejdet men også i mindre innovative projekter i forbindelse med undervisningen. Ved et innovativt forslag forstås i psykologi, at forslaget er "nyt og nyttigt", dvs. det har værdi for andre, og at det kan tilføre den konkrete problemstilling noget nyt. Forslaget behøver ikke være nyt i absolut forstand, men det skal bidrage med noget nyt i den konkrete sammenhæng. Ved "*vurdering af forslaget til en innovativ løsning*" forstås, at eleverne skal være i stand til på et fagligt grundlag at vurdere løsningsforslagets nytte i forhold til den konkrete sammenhæng, fx i forhold til relevans, konsekvenser og muligheder for at kunne nyttiggøres. I forbindelse med større innovative projekter, fx med ekstern partner, kan feltarbejde opstå på baggrund af, at eleverne selv får øje på en problemstilling, hvor der kan foreslås nye og nyttige løsninger. Eleverne får hermed mulighed for dels at blive opmærksom på autentiske problemstillinger i omgivelserne, dels at komme med forslag til, hvordan en given problemstilling kan undersøges empirisk ved hjælp af psykologisk viden og indsamlet empiri, fx gennem kvalitative interviews og observationer. I den forbindelse forholder eleverne sig også til forklaringsværdien og rækkevidden af det empiriske arbejde, som er gennemført, fx i forhold til vurdering af nytten af de foreslåede løsninger i forhold til problemet, hvilket er med til at fremme innovative kompetencer. Bedømmelse af elevens innovative forslag til løsning af et konkret problem sker dels på baggrund af elevens evne til at afgrænse en problemstilling, dels elevens faglige begrundelse for og kritiske stillingtagen til, hvordan forslaget tilfører den konkrete kontekst noget nyt, som er af værdi for andre samt elevens evne til at formidle løsningsforslaget på en klar og præcis måde med anvendelse af faglige begreber, teori og metode. Det nye faglige mål indgår på linje med de andre faglige mål i elevens standpunktskarakter. Hvis innovative projekter i form af feltarbejde er indgået som en væsentlig del af et fagligt tema, vil det være oplagt at lade dette indgå som en del af undervisningsbeskrivelsen og dermed eksaminationsgrundlaget. Til den mundtlige prøve kan dette faglige mål således testes på lige fod med andre faglige mål, men det er ikke krav at alle eksaminander testes i innovation.
- "*formidle psykologisk viden skriftligt og mundtligt med et fagligt begrebsapparat på en klar og præcis måde*". Eleverne skal gennem undervisningen bringes frem til at kunne

sprogliggøre deres faglige kompetencer med brug af korrekte og fagligt relevante begreber, og de skal kunne formidle faglig viden til 3. person på en sammenhængende måde. Den skriftlige formidling arbejdes der med i forbindelse med projektarbejde, feltarbejde og synopsis. Samlet set, er der tale om formidlingskompetencer, der løbende udvikles, og som peger frem mod en faglig evaluering.

- ” *perspektivere psykologis bidrag til såvel de humanistiske videnskaber som natur- og samfundsvidenskaberne, herunder kunne placere psykologisk viden i en videnskabsteoretisk ramme*”. Dette mål understreger psykologiens tværvideenskabelige status og mulighed for at kunne indgå i evt. samspil med andre fag. Ved belysning af en psykologisk problemstilling identificerer eleverne, hvornår der grundlæggende set arbejdes og tænkes naturvidenskabeligt, samfundsvidenskabeligt, humanistisk eller i kombinationer heraf. Denne kompetence kommer bl.a. i brug i forbindelse med studieområdet/AT og studieretningsprojektet/eksamensprojektet.

2.2 Kernestof

Til kernestoffet hører socialpsykologi, udviklingspsykologi, kognition og læring, personlighed og identitet samt psykologisk metode. I læreplanen er der for hvert af kernestoffets delområder med stikord angivet nogle underemner, som undervisningen skal omfatte. Idet man løbende skal være opmærksom på at inddrage eleverne i tilrettelæggelsen og planlægningen af undervisningen, er det oplagt, at nogle af disse underemner vil være genstand for en større fordybelse end andre. Hvis psykologi læses som studieretningsfag tones kernestoffet ligeledes herefter.

Undervisningens indhold og tilrettelæggelse er primært styret af de faglige mål, der er formuleret i læreplanens afsnit 2.1, hvorfor der fx ikke nødvendigvis er tale om, at behandlingen af hvert enkelt underemne skal være af en sådan karakter, at der kan formuleres selvstændige eksamensspørgsmål i det.

Undervisningen bør tilrettelægges tematisk, således at kernestoffets emner og underemner, sammen med det supplerende stof, er behandlet, når undervisningen afsluttes. Temaer vil således ofte inddrage stof på tværs af kernestoffets områder.

I det følgende gives der en redegørelse for det mulige indhold af kernestoffet. Af hensyn til overskueligheden er hvert enkelt kernestofområde beskrevet hver for sig.

Socialpsykologi

- *gruppepsykologiske processer og social indflydelse*
- *interpersonel kommunikation*
- *social kognition, herunder stereotyper, fordomme og diskriminering*
- *kulturpsykologi*

Socialpsykologien hviler på antagelsen om, at et individ altid skal forstås i forhold til andre, og at menneskers tænkning, adfærd og erfaring udvikles i et samspil med en bestemt social og kulturel kontekst. Et vigtigt fokuspunkt under socialpsykologi er den sociale gruppe, dvs. hvordan individer i en gruppe påvirker hinanden, samt hvordan grupper opfatter hinanden og interagerer fx i forhold til konflikter og konfliktløsning. Dette er meget bredt formuleret og kan derfor lægge op til forskellige muligheder indenfor 'ondskabens psykologi', fx mobning, krig og folkemord, hvilket også kan lægge op til tværfagligt samarbejde. Ligeledes lægger læreplanen op til, at der skal arbejdes med, hvordan mennesker har indflydelse på hinanden. Den sociale indflydelse - eller påvirkning - har stor betydning i forklaringer af fx gruppepres, samarbejde eller marginalisering i helt almindelige hverdagsituationer i fx skolen, på arbejdspladsen, i familien såvel som i mere ekstreme situationer som krig eller i forhold til kultur. Kulturel og social kontekst, personlighed,

individuelle forestillinger om sociale roller, social identitet eller forhold til autoriteter er mulige teoretiske indfaldsvinkler i arbejdet med social indflydelse.

Når mennesker interagerer og kommunikerer, er der tilsyneladende implicite regler for fysisk nærhed. Mennesker meddeler sig til hinanden på mange forskellige måder, både direkte og indirekte, og arten af den interpersonelle kommunikation kan være et magtfuldt redskab, som ofte får indflydelse på modpartens reaktion. Den verbale kommunikation kan fx blot på grund af ordvalg være med til at skabe harmonisk kommunikation eller det modsatte, men det er måske især den nonverbale kommunikation, som skaber rammerne for hele kommunikationen. I en interkulturel sammenhæng er det fx vigtigt at have kendskab til andre kulturers kommunikationsnormer og afstandsregler.

Området social kognition har som genstandsområde, hvordan det enkelte menneske opfatter omverdenen (perception) og forklarer, hvorfor andre mennesker handler, som de gør (attribution). Vores egne mentale forestillinger, fx i form af kognitive skemaer om verden, dannes i løbet af opvæksten og livet igennem. Menneskers mentale repræsentationer bliver en del af det mentale beredskab fx i form af implicite personlighedsteorier, som gør det muligt for os at forudsige, hvad der sker i bestemte situationer, og hvad vi kan forvente af bestemte mennesker uden at skulle bruge mental energi på det. Menneskers sociale kognition er ikke specielt rationelt funderet, og vores lynhurtige evne til at danne os indtryk af andre er sandsynligvis baseret på evolutionen. Mange kognitive processer er mere eller mindre automatiske, og dermed er grunden lagt til evt. stereotype forestillinger og fordomme, som igen og igen bekræftes, fordi de er indlejrede i vores psyke, og vi har en ubevidst tendens til at søge bekræftelse på disse (bekræftelsestilbøjelighed, konformisme eller kognitiv konsonans). Dette kan fx være tilfældet i forholdet mellem forskellige grupper, fx fan-grupper, grupper af forskellig kulturel baggrund eller mellem de to køn, hvor stereotype opfattelser baseret på kulturelle normer kan være med til at forhindre et ligeværdigt samvær.

I læreplanens afsnit om fagets formål står der, at eleverne gennem psykologiundervisningen får ” *muligheder for forståelse og respekt for menneskers forskellighed på baggrund af personlige, sociale og kulturelle faktorer, hvilket er med til at gøre dem kompetente til at navigere i en foranderlig og globaliseret verden*”. Der er tale om udvikling af en interkulturel kompetence i bred forstand, hvor kulturpsykologi kan yde et vigtigt bidrag. Kulturpsykologien er interdisciplinær og tværfaglig og beskæftiger sig grundlæggende med, hvordan kultur og psyke gensidigt former hinanden. I psykologiundervisningen kan kulturpsykologi bidrage til at kunne analysere og forstå en række dagsaktuelle forhold. Det kan fx være i integrationsstudier, hvor undervisningen undersøger hvordan flygtningebørn eller indvandrerunge opfatter integrationsprocessen i Danmark. Der kan også være tale om at analysere, hvad der sker, når to forskellige arbejdspladser (virksomhedskulturer) skal slås sammen. Her er det specielt den interkulturelle psykologi der er i fokus. Undervisningen kan også omfatte en præsentation og diskussion af praktiske anvisninger/interventioner af kommunikative processer. Det være sig for den mandlige sygeplejerske, som skal pleje en kvinde med en anden etnisk baggrund end den vestlige, over socialarbejderen, der arbejder med flygtninge, til den danske forretningsmand, der skal sælge en vare i Sydøstasien. Undervisningen kan også omfatte en psykologisk funderet analyse af, om indvandrerbørn også bør have undervisning på modersmålet. For at kunne belyse dette spørgsmål, vil det være nødvendigt at inddrage stof fra de øvrige kernestofområder, udviklingspsykologien, kognitions- og læringspsykologien samt personlighed og identitet, hvilket er med til at understrege betydningen af et helhedsperspektiv på undervisningen.

Udviklingspsykologi

- *Menneskets udvikling i et livslangt perspektiv, herunder betydningen af arv, miljø og kultur*
- *Omsorg og familiens betydning for udvikling, herunder betydningen af sårbarhed versus resiliens.*

Udviklingspsykologien omfatter menneskers emotionelle, kognitive, og sociale udvikling fra fødsel til alderdom med inddragelse af arv, miljø og kultur.

Menneskers udvikling kan fx ses i forhold til begreber som tilknytning, udvikling kontra stagnation, identitet og integritet samt omsorg for sig selv og andre. Menneskelivet omfatter både negative og positive oplevelser, og de udgør samlet udviklingsmuligheder og risici for den enkelte. Det vil være naturligt at inddrage biologiske faktorer i den enkeltes udvikling fx omkring arv og miljø, ligesom det vil være naturligt at inddrage sociokulturelle faktorerens betydning her.

Arbejdet med udvikling kan illustrere børn og unges gradvise udvikling af erkendelse og tænkning, fx kan børns leg og sprogtilegnelse tydeliggøre sammenhængen mellem barnets erkendelsesverden og evne til at internalisere omverdenens påvirkninger. Som kontrast kan fejludviklingens psykologi inddrages.

Familiens og kulturens betydning for menneskets udvikling kan omfatte empiriske undersøgelser og teori om tilknytning, omsorgssvigt, social arv, mønsterbrud samt beskyttelses- og risikofaktorer.

Kønssforskelle belyst ud fra universelle og kulturspecifikke forhold kan omfatte teoretiske forklaringer på kønnenes rolle i samfundet. Her kan biologiske såvel som socialkonstruktivistiske synspunkter indgå i en argumentation, ligesom principper for børneopdragelse kan indgå. Ligeledes kan antropologisk materiale indgår til perspektivering af kulturens rolle for udvikling af kønsroller, hvorved elevernes kan opnå en mulighed for at diskutere betydning af arv og miljø.

Udvikling af identiteten i ungdomsfasen er et centralt tema, hvor forskellige psykologiske problemstillinger i de unges liv og erfaringsverden belyses. Begreber som selvværd og selvtillid kan relateres til unges selvbillede og til forklaringsmodeller på forskellige former for adfærd som fx venskaber, ensomhed, sociale medier, stofmisbrug og alkoholmisbrug. Perspektivering til minoritetsunge eller unges vilkår i andre kulturer ville kunne bidrage til en kritisk vurdering af de vestlige forklaringsmodeller.

Udvikling og omsorg kan også tages op i forhold til ældre og ensomme fx i forhold til brug af dyr og robotter i plejesektoren

Undervisningen kan tilrettelægges, så en enkelt livsperiode behandles særligt indgående.

Kognition og læring

- *Psykologiske, sociale og kulturelle forholds betydning for læring, intelligens, motivation og hukommelse*
- *Perceptionen og tænkningens betydning for menneskets forståelse af omverden.*

Undervisningen i kognition og læring er tæt forbundne og kan ses ud fra en sammenhængende betragtning eller hver for sig. Kognitionspsykologien belyser kognitive processer såsom sansning og perception, hukommelse, tænkning og sprog samt hvordan bevidste og ubevidste kognitive processer påvirker menneskers informationsbearbejdning.. Det er vigtigt at være opmærksom på de kognitive processers biologiske fundament, hvorfor neuropsykologiske teorier om hjernen og hjerneprocesser er relevante at inddrage. Tænkning foregår ikke i et vakuum, men er påvirket af både personlige faktorer og den sociale og kulturelle kontekst individer lever i. Det kan derfor være relevant at se på, hvad der påvirker henholdsvis motivation, læring og hukommelse, ligesom arbejde med intelligens og intelligensprofiler kan medvirke til en større forståelse af psykologiens forståelse

af kognition og erkendelse. Det kan anbefales at betragte intelligensforhold ud fra fx en udviklingspsykologisk, en sociokulturel, en samfundsmæssig og en naturvidenskabelig synsvinkel, alt efter hvilken tematisk tilrettelæggelse af undervisningen, man vælger.

Teori om hukommelse danner baggrund for forståelse af væsentlige aspekter ved kognition og læring, og denne forståelse kan understøttes ved at inddrage relevante empiriske undersøgelser fx vedr. internettes indflydelse på koncentration og hukommelsen. Der kan arbejdes med, hvordan kognitive repræsentationer har indflydelse på fx perception, hukommelse, selvopfattelse og fortolkning af omverdenen. Indsigt heri kan danne baggrund for forståelse af fx uhensigtsmæssige tankemønstre og ændring af adfærd, hvor det kunne være ønskeligt. Emnet er velegnet til empiriske øvelser, ligesom det er muligt at inddrage både naturvidenskabelige og humanistiske metoder.

Læring kan defineres som en relativ permanent ændring af tænkning eller adfærd på baggrund af tidligere erfaring, og læring kan fx beskrives på biologiske, kognitive, og adfærdsmæssige niveauer. Motivation til læring og læreprocessen som sådan inddrager faktorer som kognition, kulturelle faktorer og betydning af sociale samspil i en klasse. Det kan være hensigtsmæssigt at anskue læring og motivation i forhold til aktuelt stof om unges udfordringer i uddannelsessystemet og sammenholde det med elevernes egne oplevelse af at være elever i en gymnasial uddannelse og nyere forskning omkring elever i de gymnasiale uddannelser. Det betyder at man kan arbejde med individuelle forskelle med hensyn til motivation og læring, fx kognitiv stil, evne til selvregulering, self-efficacy, betydning af feedback og læringsmiljøets betydning for den enkelte - herunder betydning af det sociale og kulturelle faktorer. Metakognition indgår i undervisningen og medvirker til at bevidstgøre den lærende om hensigtsmæssige og uhensigtsmæssig læringsadfærd i forhold til at opnå de relevante studiekompetencer. I den forbindelse kan det også være relevant at fokusere på faktorer, der modvirker den enkeltes læring, Opmærksomhed på forhold, der udfordrer den lærende og at kunne overvinde disse, er en væsentlig studiekompetence. Forskellen på læring og undervisning samt forskellige læringsniveauer i relation til kompetencer samt fokus på lærer-/ elevroller kan smedvirke til bevidstgørelse og muligheder for udvikling af den enkeltes studiekompetence og evne til at lære i forskellige situationer.

I forbindelse med et tema om udvikling i et livslangt perspektiv kan hukommelsesændringer og ændringer i personlighed i forbindelse med aldring (demens og Alzheimer) inddrages og således forbindes med både personlighedspsykologi og udviklingspsykologi.

Personlighed og identitet

- *Selv, identitet og personlighed*
- *Individuelle forskelle i livsstil og håndteringen af udfordringer, herunder arbejde, stress og coping.*

Området personlighed og identitet kan være vigtige elementer i studiet af, hvorfor mennesker handler, som de gør. Der kan fokuseres på menneskers forskellige måder at agere på, således at undervisningen skaber forudsætning for at håndtere mangfoldighed og anderledeshed, hvorved den sociale kompetence styrkes.

Teorier der omhandler selv, identitet og personlighed kan inddrages til belysning af forskelle mellem mennesker såvel som den enkeltes individuelle og unikke karakter. Undervisningen kan inddrage teori om selvet og selvopfattelsens betydning for individet, fx hvordan selvet opbygges og andre menneskers betydning i denne proces. Det kan også være relevant at inddrage seksualitet og seksuel identitet i et udviklingstema med særligt fokus på unge. Det vil også være oplagt at inddrage, hvordan mennesket forsøger at præsentere sig selv bedst muligt (selviscenesættelse) samt betydning af selvværd og accept fra andre betyder for den enkelte. Der kan også arbejdes med

selvscenesættelse på de sociale medier, den moderne narcissisme og det moderne livs krav om konstant selvudvikling.

Selvet kan bl.a. ses i forhold til den enkelte som individ og i forhold til sociale grupper og omfatte teorier fra kulturpsykologien vedr. individualistiske og kollektivistiske kulturers opfattelse af selvet og identiteten. Identitet kan fx være personlig identitet, social identitet, kønsidentitet eller kulturel identitet. I denne sammenhæng er kulturelle forholds indvirkning på individets selvopfattelse og opfattelse af andre oplagte at inddrage i et samfundshistorisk perspektiv, hvor relevant materiale anvendes til at eksemplificere forskelle og til at fremme kulturforståelsen hos eleverne.

De individuelle forskelle i livsstil og håndtering af udfordringer i tilværelsen lægger op til, at også biologiske teorier fx om hormoner, hjernens funktion og følelsernes biologiske grundlag kan inddrages. Det kan være med til at give eleverne et bredt funderet kendskab til, hvordan krop og psyke spiller sammen. Psykosomatiske symptomer kan fremkaldes af bl.a. stresspåvirkninger, der kan komme til udtryk gennem søvnbesvær, forhøjet blodtryk og koncentrationsbesvær osv. Det kan derfor være en fordel at arbejde med, hvordan personers forskellige livsstil - fx i forhold til arbejde og stress - kan påvirke den enkeltes sundhedstilstand og selvopfattelse og hele livssituation. Coping er et begreb som bruges i forbindelse med krise- og stresshåndtering, og det kan være nyttigt at inddrage for at belyse, hvordan forskelle i håndtering af forskellige udfordringer i tilværelsen kan udspringe af personlighedsforskelle.

I et forløb om identitet kan hukommelsens rolle i identitetsdannelsen også inddrages, forstået på den måde, at hukommelsen spiller en afgørende rolle i vores opfattelse af, hvem vi er, hvad vi kan osv. Det bliver særlig klart, når nedbrydning af hjernen forårsager tab af hukommelse i forbindelse med fx demens eller Alzheimer og resulterer i, at individet ikke bare mister viden om ting, men også viden om egen identitet. 'Identitetsskift' kan være en anden vej til at udforske, hvad man forstår ved identitet, fx i forbindelse med indtræden i kultur, militante bevægelser eller kønsskifteoperationer.

Psykologisk metode

- *Kvantitative og kvalitative undersøgelsesmetoder, herunder eksperiment, observation, interview og spørgekema*

I lighed med de andre dele af kernestoffet skal psykologisk metode ikke nødvendigvis tilrettelægges som et forløb for sig selv. Det vil være naturligt, at metode indgår i et vist omfang i alle temaer, da man er forpligtet på at inddrage empiriske undersøgelser i undervisningen. Mange af de klassiske psykologiske eksperimenter udført af fx Milgram, Asch, Sherif og Zimbardo ligger inden for socialpsykologien, mens mange andre forsøg fx ledelsesforsøg, tvillingestudier, adfærdsforsøg og sundhedsfaglig forskning breder sig over mange forskellige psykologiske felter. Det vigtige i dette område af kernestoffet er, at eleverne får et bredt kendskab til kvantitative og kvalitative psykologiske undersøgelsesmetoder, såvel deres karakteristika, anvendelse i konkrete undersøgelser, styrke og svaghed samt muligheder i elevernes egne undersøgelser i forbindelse med aktiviteter og feltarbejder. Eleverne selv prøve at designe undersøgelser, eksperimenter og/eller feltstudier i forbindelse med et eller flere af de tematiske forløb og i særlig grad i forbindelse med innovative projekter. Arbejdet med den praktiske gennemførelse og afrapportering kan være tidskrævende, men udbytterigt for elevernes forståelse for, hvordan psykologisk viden genereres og hvilke etiske problemstillinger, der kan være i forbindelse med psykologiske undersøgelser. Endelig bidrager det til elevernes forståelse af anvendelighed af empiriske undersøgelser samt kompetence til kritisk forståelse af de mange udsagn i medier og offentligheden, om hvad forskellige psykologisk undersøgelse har vist.

Psykologirapporten er en skriftlig genre, som med sin rapportering af feltundersøgelser kan bidrage til elevernes skrivekompetence jf. uddannelsesbekendtgørelsens bilag 4

2.3 Det supplerende stof

I læreplanen står der, at ”*eleverne vil ikke kunne opfylde de faglige mål alene ved hjælp af kernestoffet. Det supplerende stof i faget psykologi, herunder det eventuelle samspil med andre fag, skal perspektivere og uddybe kernestoffet. Formålet med det supplerende stof er helt generelt at udvide den faglige horisont, så eleverne kan leve op til de faglige mål, der er beskrevet under 2.1.*”. Det betyder, at der i undervisningen skal skabes mulighed for fordybelse og perspektivering af en eller flere kernefaglige tematikker. Det kan fx ske, hvis psykologiundervisningen indgår i samspil med andre fag, hvorved en psykologfaglig belysning af et givent tema kan suppleres med fx biologiske, biokemiske eller sociologiske teorier og undersøgelser. Der kan også være tale om at etablere en faglig fordybelse og perspektivering ved at kernestoffets almene psykologiske tematikker tones af den specifikke uddannelsesretning (hf, hhx, htx eller stx), ligesom der kan være tale om at behandle psykologifaglige temaer, som ikke er omfattet af kernestoffet. Det supplerende stof kan altså antage flere former, og det kan finde sted på en måde, som er hensigtsmæssig i forhold til det enkelte holds samlede undervisningsforløb.

I læreplanen angives en række supplerende stofområder, som der kan vælges imellem. Der er krav om at vælge mindst ét, men flere kan tænkes – også blandt andre stofområder, end de nævnte. De supplerende stofområder er: *Sundhedspsykologi, klinisk psykologi, børne- og familiepsykologi, neuropsykologi, idrætspsykologi, mediepsykologi, arbejds- og organisationspsykologi, pædagogisk psykologi, retspsykologi og innovationspsykologi*. Ved "innovationspsykologi" forstås i denne sammenhæng både psykologisk viden, som kan inddrages i forbindelse med innovationsprojekter fx indenfor arkitektur og miljø eller i forhold til psykologiske og sociale processer i forbindelse med konkrete innovationsprojekter. I det sidste tilfælde vil innovationspsykologi kunne medvirke til en større forståelse af innovative processer, hvilket er med til at styrke fagets metakognitive sider og studiekompetencen. Det er en bred vifte af stofområder, som har det til fælles, at det er felter, hvor psykologi anvendes i praksis, hvilket er særlig vigtigt i innovative projekter og i projekter med fokus på det anvendelsesorienterede. Disse supplerende stofområder vil kunne spille sammen med de forskellige studieretninger, fagpakker og profiler i de gymnasiale uddannelser, hvad enten disse er rettede mod praksis og anvendelse, erhvervsliv eller videnskab.

Kravet om at undervisningen skal omfatte mindst et af de nævnte supplerende stofområder bevirker, at læreren skal tilrettelægge et valgfrit tematisk forløb eller evt. flere. For at sikre den nødvendige faglige fordybelse og perspektivering, er supplerende stofområder angivet i læreplanen, men andre kan tænkes. Et par eksempler på områder, som ikke er nævnt, men som kan være med til evt. sammen med andre fag at sikre fordybelse og perspektivering, kunne være sprogpsykologi eller neuroøkonomi.

Sundhedspsykologi kan omfatte et fokus på sammenhængen mellem livsstil og sygdom, fx i forbindelse med alkohol, fedme og rygning samt forebyggelse af livsstilssygdomme samt de psykologiske faktorer, som spiller en rolle i dette. Et tema kunne fokusere på sammenhæng mellem motivon og kost i forhold til sundhed. Et andet tema kunne omhandle 'placeboeffekten', fx illustreret gennem forholdet mellem psyke og soma i smerteoplevelse eller i kræft, hvor undervisningen kan inddrage psykologiske teorier og videnskabelige undersøgelser som hhv. hævder eller afviser en sammenhæng mellem kræft og psyke. Sundhedspsykologien kan også give mulighed for at perspektivere til fx kulturpsykologien ved at undersøge, hvordan sundhed og

sygdom kommer til udtryk i forskellige kulturer. Coping i forhold til personlige kriser eller stress, brug af stimulanser og præstationsfremmende midler eller misbrug, samt hvad der skal til, for at sundhedskampagner virker, er oplagte muligheder i et sundhedspsykologisk forløb.

Børne- og familiepsykologien arbejder med såvel socialpsykologisk systemisk teori som med psykodynamisk inspireret udviklingspsykologi. Fokus er her på barnet i familien og familien i samfundet, samt et udviklingspsykologisk blik på *alle* medlemmer i gruppen og de konflikter, forskellige behov og identitets-projekter kan give. Et mere historisk og kulturpsykologisk perspektiv kan ligeledes lægges på familien som institution og barnet som en kulturel konstruktion. Singleliv, kernefamilieidealer, skilsmisserater og udviklingskriser kan bl.a. indgå i et sådant valgfrit suppleringsstema.

Klinisk psykologi undersøger, hvorfor og hvordan mennesker bliver psykisk syge. Psykisk dysfunktionalitet omfatter det felt, hvor det enkelte individ ikke fungerer tilfredsstillende i forhold til eget liv og det omgivende samfund. Eksempler på psykisk dysfunktionalitet er fx angst, forhold vedrørende misbrug og kriminalitet, personlighedsforstyrrelser og narcissisme, tvangshandlinger, ADHD og psykopati. Undervisningsstemaer kunne fx være depression, set i et bio-psyko-socialt felt, eller ludomani, hvor mulige interventionsformer, fx medicinsk behandling og forskellige former for psykoterapi kunne indgå. Man kan perspektiverende inddrage problemer med at definere et normalitetsbegreb og dets betydning for diagnosticering af psykisk sygdom, samt hvordan synet på normalitet ændrer sig historisk og kulturelt.

Neuropsykologien undersøger neurale processer og deres relation til vores adfærd, hjernens biologi og lokalisering af forskellige funktioner i forhold til fx hukommelse, følelser, perception angst og problemløsning. Den kognitive neuropsykologi giver indblik i moderne undersøgelsesmetoder, der giver mulighed for at se ind i den arbejdende hjerne. Neuropsykologien inddrager desuden hjerneskaner til forståelse af, hvordan den raske hjerne arbejder, dvs., der er mange muligheder for at studere, hvordan vores hjerne fungerer, og hvordan man videnskabeligt set er nået frem til den indsigt. Neuropsykologien arbejder med forholdet mellem sansning, perception og tænkning og giver dermed muligheder for feltundersøgelser fx vedrørende perception, intelligens, hukommelse, sprogudvikling og sprogfærdigheder.

Idrætspsykologien, som også betegnes sportspsykologi, giver gode muligheder for at tematisere på tværs af kernestoffets discipliner og områder og relatere til praksis- og anvendelsesmæssige aspekter. Der kan fx arbejdes med gruppepsykologiske processer og mental træning. Et kognitionspsykologisk perspektiv kan omhandle brug af positive og negative kognitive skemaer. Idrættens betydning for kropsselv, identitet og psykologisk sundhed er også mulige temaer. Ligeledes kan man arbejde med træning og motion som en del af et identitetsprojekt samt træningsafhængighed som et moderne fænomen.

Mediepsykologi omfatter især temaer, der undersøger medieforbrug, sammenhængen mellem den mediebaserede påvirkning, de virkemidler, der benyttes samt effekten i form af konsekvensen for den enkelte i bred forstand. Afledte områder er fx reklamepsykologi, ligesom også propaganda og manipulation gennem medierne kan inddgå. Et tema kunne fx være, hvordan vi perciperer og forbruger medier relateret til udviklingspsykologien og den danske lovgivning om censur af biografilm. Et sådant tema ville rumme muligheder for feltarbejde og at arbejde tematisk på tværs af kernestoffets discipliner og områder i et samspil med andre fag. Andre temaer kunne fokusere på

de forskellige sociale mediers (fx Facebook og Twitter) og elektroniske spils såsom world of warcraft kan betyde for identitetsdannelse og udviklingen af sociale kompetencer.

Arbejds- og organisationspsykologi behandler forholdet mellem mennesket og arbejdet, arbejdets betydning for mennesket og den arbejdsmæssige organisation mennesket indgår i. Området giver særdeles gode muligheder for temaer på tværs af kernestoffets områder. Således kan inddragelse af socialpsykologi bidrage med gruppepsykologiske forhold og ledelse, og inddragelse af udviklingspsykologi kan behandle forholdet mellem arbejde og familie. I et personlighedspsykologisk og socialt perspektiv kan arbejdets med det moderne menneskes forhold til karriere som et identitetskabende og identitetsudviklende projekt og sættes i relation til personlig udvikling, udbrændthed og teorier fra områder som human ressource.

Pædagogisk psykologi er fagligt set et særdeles brede spektrum område. Centrale spørgsmål handler om, hvordan og hvornår mennesker lærer, og hvordan læring indgår i en given kulturel, historisk social og politisk kontekst. Området giver dermed muligheder for samspil med en række andre fag, og kan belyses på tværs af kernestoffet. Der kan arbejdes med forskellige læringspsykologiske teorier, og hvordan deres indhold og form kan være et spejl af den kontekst, de er formuleret i. Hermed kan der evt. lægges op til en historisk vinkel på skolen og pædagogik i forhold til teorier om barnets udvikling. Et omdrejningspunkt kunne også være en belysning af forholdet mellem sprog, leg og læring med inddragelse af relevante empiriske undersøgelser. Området giver også mulighed for at arbejde med kulturelle faktorer i opdragelse og deres betydning i forhold til skolesystemets indretning i forskellige lande. Der kan arbejdes med hvordan test benyttes i pædagogisk psykologisk sammenhæng, det kan være af intelligens, hukommelse eller sproglindlæring.

Retspsykologi giver mulighed for at diskutere forholdet mellem menneskets psyke, psykosociale forhold i bred forstand og forekomsten af kriminalitet. Et sådant tema kan evt. belyses historisk med baggrund i en præsentation af frenologien frem til nutidens avancerede brug af gerningsmandsprofiler og hjernescanninger. Området giver også mulighed for at belyse, hvad der psykologisk set sker i en retssal, herunder afhøring af vidner og problemer med vidneudsagn. Kommunikationspsykologi og vidne- og øjenvidnepsykologi er således oplagte emner, hvor der bl.a. kan kobles til den kognitive psykologi med belysning af perceptionspsykologiske forhold og falsk hukommelse, hvor man også kan inddrage cases med personer, der er uskyldigt dømt på baggrund af vidneudsagn. Her kunne man evt. inddrage cases om påstået seksuelt misbrug og psykologisk viden om afhøring af børn.

3. Undervisningens tilrettelæggelse

Det er lærerens ansvar, at undervisningen tilrettelægges, så fagets identitet og formål samt stof og faglige mål sikres og klargøres for eleverne. Rækkefølgen og vægtningen af de tematiske forløb vælges i samarbejde med eleverne, men med skyldigt hensyn til faglige temaers brugbarhed og spredning i forhold til de faglige mål, kernestof og supplerende stof. I de tilfælde, hvor psykologi indgår i en studieretning, vil tilrettelæggelsen af undervisningen i et vist omfang ske i samarbejde med de øvrige mulige fag.

Når læreplanen bruger udtrykket *varierende læringsrum* henvises til, at undervisningen kan foregå på flere niveauer og i forskellige "rum". Der kan være tale om klasserummet, hvor der kan arbejdes med grundviden inden for det valgte område. Det kan være i trænings- og studierummet, hvor arbejdet kan være emne- og projektorienteret i mindre grupper, eller det kan være i praksisrummet, hvor tilegnede færdigheder eller viden afprøves eller udvikles i konkrete sammenhænge, fx via

case, test, undersøgelsesdesign eller feltstudier og diverse innovative projekter, fx med ekstern partner. I innovative projekter med brugerdreven innovation med ekstern partner kunne man evt. arbejde ud fra fem faser. I fase 1 startes med ud fra en konkret kontekst at identificere et problem, der kan innoveres på. Dernæst fastsættes de overordnede rammer og udfordringer i forhold til en konkret brugergruppe. (problemidentifikation og innovationspotentiale). I fase 2 foretages desk research samt feltarbejde med indsamling og analyse af data for at afdække brugernes behov og en første skitse af potentielle muligheder for en innovativ løsning (desk research og feltarbejde). I fase 3 starter idegenerering på baggrund af de indsamlede data og forskellige koncepter udvikles (idegenerering og realitetstestning af ideer). I fase 4 udvikles koncepter eller prototyper og testes af i forhold til den oprindelige problemstilling og i forhold til brugerne. Her udarbejdes også den endelige rapport eller præsentation af projektet, som dernæst præsenteres og evalueres i forhold til om det er nyt, nyttigt for andre og de faglige mål i øvrigt (udvikling af endeligt koncept, evaluering samt rapportering). I fase 5 kan den nye løsning evt. implementeres.

3.1 Didaktiske principper

Læreplanen beskriver, at *”det bærende princip for tilrettelæggelsen er en temaorienteret undervisning, hvor samtlige kernestoffets delområder er belyst ved undervisningens afslutning”*. Dertil kommer, at det supplerende stof skal indarbejdes. (Se afsnit 2.3 om Supplerende stof.) Der lægges således *ikke* op til, at undervisningen gennemføres disciplinorienteret, hvor de stofområder læreplanen anviser, gennemarbejdes et efter et. Undervisningen bør søges tilrettelagt efter et helhedsprincip med et antal psykologifaglige temaer, hvis indhold er formuleret på tværs af de beskrevne kernestofområder. De valgte temaer kan tilrettelægges med variation i graden af fordybelse i de forskellige dele af læreplanen. Fx kan et tema om læring indeholde elementer fra samtlige elementer af kernestoffet, og de pågældende temaer kan formuleres problemorienteret, således at de i særlig grad motiverer eleverne til at koble teori med praksis i innovative projekter.

Tilrettelæggelsen af introduktionsundervisningen har en særlig rolle. Da mange elever møder psykologi som undervisningsfag for første gang, kan introduktionsundervisningen tage udgangspunkt i elevernes intuitive hverdagsforståelse af faget for hermed at skabe baggrund for en forståelse af forskelle mellem hverdagspsykologien og den videnskabelige psykologi. For at sikre en introduktion til fagets arbejdsmetoder og begrebsapparat kan introforløbet indeholde træning i brug af de korrekte faglige termer og introducere teoretiske forklaringer, hvilket i begyndelsen kan føles fremmed for nogle elever, som intuitivt refererer til hverdagspsykologisk ræsonnementer og sprog. Med udgangspunkt i fx dagspressen og de tidsskrifter, som publicerer referater af videnskabelige artikler, kan eleverne sammenligne forklaringer på de samme psykologiske forhold og på den måde skærpe den kritiske tænkning. Dette vil give eleverne en introduktion til den videnskabelige metode, hvilket dels er relevant for samarbejdet i AT/studieområdet, og dels kan skærpe elevernes fornemmelse for, hvad der kan regnes for videnskabelige forklaringer. Da der er let adgang til pseudopsykologiske forklaringer i medierne, kan man bede eleverne om selv at finde problemstillinger, som de ønsker belyst ud fra sådant materiale og dernæst få dem til selv at stille spørgsmål om, hvorvidt man kan eller ikke kan anerkende materialet som troværdigt. Det kan samtidig være en god praksis i introduktionsforløbet at vælge et overskueligt tema, som kan belyses med teorier, psykologiske undersøgelser og forklaringer fra mange forskellige psykologiske retninger, således at eleverne fra begyndelsen møder fagets videnskabelige tilgang til psykologiske problemstillinger.

Generelt øges elevernes motivation gennem selv at kunne stille spørgsmål og finde svar, så den induktive metode kan alternere med en mere deduktiv læreproces. Dette kan understøttes ved at hjælpe eleverne med at tage noter på en hensigtsmæssig måde for at støtte dem med at strukturere viden og træne indlæring af korrekte termer samt redegørelse for teorier og undersøgelser. For at fremme elevernes mestring af formidling af psykologifagligt stof på en klar og præcis måde, kan læreren fx planlægge mindre formidlingsopgaver med præcise retningslinjer, hvor eleverne kan medvirke til evaluering, ligesom man kan overveje at afslutte de tematiske forløb med fremlæggelser, der evalueres.

Læreplanen beskriver, at *"eleverne skal sikres medindflydelse på undervisningens indhold og form, og at de skal understøttes i deres selvstændighed og ansvarlighed ved brug af en bred vifte af undervisnings- og læringsformer"*. Det er altså et krav, at eleverne skal inddrages i undervisningens tilrettelæggelse. Det vil i almindelighed være sådan, at eleverne med den faglige og pædagogiske progression får en stigende indflydelse på undervisningens indhold og form. Der kan i takt med skiftende vægtning og den faglige progression veksles mellem undervisning i klasserummet, som er styret af læreren og undervisning i trænings- og studierummet og i praksisrummet, hvor det i højere grad er eleverne, der selvstændigt og sammen med andre indsamler viden, opstiller problemformulering, udarbejder en problemløsning, konkluderer, vurderer og forskellige forklaringer. Dvs., at man som lærer har ansvar for, at de faglige mål er opfyldt ved undervisningens afslutning, men at målene kan realiseres med en høj grad af forskellighed i det behandlede stof, og i undervisningsformerne.

Gennem arbejdet med aktuelt stof, i form af fx avisartikler eller filmklip fra YouTube og elevernes egen indsamling af empiri i feltarbejde, er der god mulighed for at øge elevaktiviteten og fremme en elementær indsigt i videnskabelig tankegang såvel som den metakognitive indsigt. Undervisningens tilrettelæggelse kan sikre, at eleverfaringer med det faglige stof fører til refleksion over nytte af konkret viden i forhold til bestemte problemstillinger, hvilket igen fører til formulering af konkrete spørgsmål og indhentning af ny viden. Alt dette er relevant for innovative projekter omkring autentiske problemstillinger i samfundet. Tilrettelæggelse af undervisning omkring dette kan fremme både innovative og sociale kompetencer, da innovative projekter altid finder sted i samarbejdet med andre. Undervisningens tilrettelæggelse med inddragelse af eleverne fx i projekter omkring motivation og læring kan styrke refleksion vedrørende egen studieadfærd og egen rolle i sociale kontekster, hvilket bl.a. kan belyses gennem den løbende evaluering. (Se også afsnit 4.1.)

Forløb med innovation kan tilrettelægges som kortere eller længere forløb enten som en del af et tematisk forløb eller som et selvstændigt projekt, hvor der inddrages relevant viden i forbindelse med feltarbejdet som en del af det innovative projekt. Det vil være oplagt at inddrage innovative undervisningsformer for at fremme elevernes innovative kompetencer.

Der er forskellige didaktiske tilgange til innovationsprojekter i de gymnasiale uddannelser, som kan være relevante at rette sig mod i innovationsprojekter med psykologi såsom den alment orienterede innovationsforståelse, den elevfaglige innovationsforståelse, den brugerdrevne innovationsforståelse og den anvendelsesorienterede innovationsforståelse. Disse tilgange er fx beskrevet i *Gymnasiepædagogik*, 2.udgave. s. 449-453.

3.2. Psykologi B som påbygning.

Hvis der gennemføres undervisning til B-niveau, som bygger oven på et afsluttet C-niveau, bør introduktionsundervisningen tage hensyn til, at eleverne ikke nødvendigvis har gennemgået det samme faglige stof, selvom de måske nok besidder de samme kompetencer. Det kan yderligere accentuere brugen af differentieret undervisning. Det fagdidaktiske princip om tematiske forløb på tværs af faglige mål og kernestof bør i de øvrige forløb fastholdes, således at nye temaer etablerer en vis forbindelse til det allerede lærte og udvider perspektivet. Dertil kommer, at eleverne ikke på C-niveauet har arbejdet systematisk med de faglige metoder, feltarbejde og skriftlig afrapportering - ligesom arbejdet med synopsis er nyt. Derfor bør dette især indtænkes ind i de tematiske forløb, der udgør undervisningen fra C til B.

3.3 Arbejdsformer

Læreplanen beskriver, at *”undervisningen organiseres med henblik på variation og progression. Der skal varieres mellem lærercentrerede og elevcentrerede undervisningsformer, og der skal veksles mellem induktive og deduktive principper, herunder projektorganiserede arbejdsformer”*. I undervisningen skal der altså benyttes forskellige arbejdsformer. Der kan fx være tale om lærerforedrag, lærerstyret klasseundervisning, organiseret klassesdiskussion og forskellige former for gruppearbejde med elevoplæg. Med de projektorganiserede arbejdsformer lægges der op til, at eleverne kan udføre et selvstændigt opsøgende arbejde, hvor målet er, at de arbejder med at formulere, analysere og løse en faglig problemstilling, fx i forbindelse med innovative projekter. Projektarbejde kan gennemføres i grupper eller individuelt, men innovative projekter er pr. definition gruppebaseret. I det omfang undervisningen giver mulighed for det, kan de projektorganiserede arbejdsformer udgøre et naturligt omdrejningspunkt for et tværfagligt arbejde. Projektarbejdsformen kan bidrage til, at eleverne lærer selvstændig planlægning og tilegnelse af viden, og de oplever fordelene ved et forpligtende samarbejde med andre. Læreren har under hele projektførelsen en vigtig vejlederrolle, bl.a. i forbindelse med at strukturere problemstillingerne, at medvirke til at relevant materiale inddrages samt at sørge for, at de mål og aftaler, gruppen har opstillet, overholdes.

Uanset valget af arbejdsformer er det vigtigt at træne elevernes mundtlighed og brugen af psykologifaglig terminologi, fx i form af individuelle elevoplæg eller gruppefremlæggelser.

I tilrettelæggelsen af undervisningen er det relevant at overveje, at en stor del af psykologiens genstandsfelt ikke umiddelbart hører til elevens erfaringsverden. Induktive forløb med udgangspunkt i video, film, avisartikler og casearbejde kan være nyttige med henblik på at opøve færdighed i psykologisk problemformulering og tankegang. Herved kan teori og praksis tillige forbindes. Deduktive forløb kan tage udgangspunkt i teoretisk stof, som eleverne derefter kan anvende til belysning af empirisk materiale.

Læreplanen beskriver desuden, at *”alt efter mulighed etableres der forbindelse til den praktiske verden. Forskellige medier og informationsteknologier inddrages”*. Det betyder, at der fx kan gennemføres ekskursioner, hvor man besøger relevante institutioner eller arbejdssteder, ligesom der kan inviteres gæstelærere, som har en særlig indsigt. Inddragelse af forskellige medier og informationsteknologier lægger op til, at der i undervisningen benyttes en bred vifte af it-baserede læringsmidler og teknologier. Det betyder også, at undervisningen under særlige omstændigheder, kan tilrettelægges virtuelt.

Læreplanen foreskriver, at *"undervisningen skal omfatte udarbejdelsen af mindst ét større produktorienteret projektarbejde, hvor eleverne selvstændigt fordyber sig i en faglig problemstilling og gennemfører og bearbejder mindre former for feltundersøgelser"*. Der er således et krav om, at eleverne som en del af undervisningen skal arbejde selvstændigt og metodisk med faget i praksis. Produktet vil normalt have karakter af en skriftlig rapport, men afhængig af undersøgelsens mål og indhold kan produktet også være en elektronisk præsentation. I forbindelse med forsøgslæreplanen lægges der i høj grad op til en styrkelse af større og mindre feltarbejdet som en naturlig del af innovative projekter.

Skriftligheden styrker læringen, og skriftligheden kan bruges som et redskab for tænkningen såvel som for formidlingen. De forskellige skrivemetoder kan varieres. Det kan være vanskeligt for eleverne at lave en problemformulering, og derfor kan det være god praksis at gå frem med progression, fx ved at læreren først udleverer en problemformulering i tilknytning til noget fagligt materiale, som eleverne udarbejder en disposition til. Senere i forløbet kan læreren nøjes med at udlevere materialet, hvorpå eleverne udarbejder en problemformulering, disposition og konklusion, der svarer til hinanden. At magte dette er vigtigt for at kunne udforme en synopsis, som elevernes skal kunne til eksamen.¹

Med kravet om at eleverne skal gennemføre og bearbejde mindre former for feltundersøgelser, lægges der op til, at de i praksis skal kunne arbejde med forholdet mellem teori og empiri. På den måde kan eleverne få mulighed for at arbejde med videnskabelig metode på et simpelt niveau. Der vil især være tale om, at eleverne benytter sig af observationer, gennemfører interviews, fremstiller spørgeskemaundersøgelser eller laver eksperimenter, hvis indhold og struktur ikke krænker den enkelte eller gruppen, således som det kræves af de etiske regler i psykologisk forskning. Observationer kan fx gennemføres på en daginstitution, hvor der gøres iagttagelser over børns legemønstre set i forhold til en tematik om kønsroller og kønsidentitet eller i forhold til Piagets udviklingsteori. Der kan arbejdes med spørgeskemaundersøgelser fulgt op af interviews med henblik på at belyse mulige sammenhænge i fx rygeradfærd eller medieforbrug. Med hensyn til psykologiske eksperimenter og tests, er der ideer at finde på psykologiske hjemmesider især inden for kognitionspsykologi, herunder perceptionspsykologi. Inden for socialpsykologi er der gode muligheder for, at eleverne selv kan designe variationer over socialpsykologiske eksperimenter. Der kan fx være tale om at belyse forhold vedrørende køn, racer og stereotyper eller påvise den såkaldte "Bystander Effect" og teorien om ansvarsforflygtigelse ved at undersøge, hvor tit en ung mand eller ung kvinde bliver hjulpet med at trække en barnevogn op af en lang trappe. Benyttes der metoder, som giver kvantificerbare data, er der muligheder for at bearbejde dem statistisk, og hvis undervisningen i øvrigt tillader det, kan der her etableres et samarbejde med matematik.

Når der gennemføres feltarbejde, skal man være opmærksom på etiske og juridiske forhold. Fx skal man ved observationsbesøg på daginstitutioner på forhånd have sikret sig, at institutionslederen har fået accept fra forældrekredsen. Det kan samtidig give anledning til, at undervisningen kan omfatte diskussion af etiske forhold i forbindelse med gennemførelse af empirisk videnskabeligt arbejde, brug af tests mv.. I den forbindelse er det vigtigt at understrege, at eleverne ikke kan gennemføre kliniske psykologiske undersøgelser. Det fordrer en klinisk baggrund og indsigt, som på ingen måde er til stede i den gymnasiale undervisning, hverken hos eleverne eller hos lærerne.

¹ Der henvises til beskrivelsen af synopsis i afsnit 4.2, og til bilag 1, som er et forslag til skabelon til eleverne, når der arbejdes med øvelser til synopsis i den daglige undervisning

3.4 It

It kan indgå i psykologiundervisningen både som et redskab for faget og for læreprocesserne og som et delemne inden for fagets samlede genstandsfelt.

I den daglige undervisning kan it være et hjælpemiddel i forbindelse med notat- og opgaveskrivning. Til forskellige mundtlige fremlæggelser kan præsentationsprogrammer støtte fremstillingen og fastholde (visualisere) konklusioner. Endvidere kan internettet anvendes til informationssøgning og inddrages direkte i undervisningen til konkrete opgaver. Da psykologi er et internationalt vidensområde, findes et rigt udbud af teoretisk litteratur, psykologiske øvelser og videosekvenser fra tv-udsendelser om psykologiske emner. Se evt. www.emu.dk for videre søgning.

It er velegnet som læringsplatform, ikke mindst i relation til projektarbejde og samspil med andre fag. Den konkrete elektroniske læringsplatform kan være skolens Intranet og konferencesystem, hvor der kan etableres arkiver for et holds eller en klasses undervisningsmaterialer, notater, oplæg osv., således at relevant materiale (fx avisartikler, tv-udsendelser og filmklip) gøres tilgængeligt og let kan inddrages i det videre arbejde. I forbindelse med feltarbejde og rapportskrivning kan it synliggøre læreprocesser via elektronisk portfolio og logbogsskrivning, således at lærerens vejledning kan målrettes, og dialogen mellem elever og lærer fremmes. Forskellige programmer kan anvendes til indsamling og bearbejdning af empirisk materiale, fx i forbindelse med spørgeskemaundersøgelser. Herved gøres arbejdet lettere, og elevernes metodebevidsthed øges.

It er ikke alene et nyttigt arbejdsredskab, men kan også indgå som et særligt genstandsfelt i psykologiundervisningen. Online-terapi, interpersonelle relationer i cyberspace, mediepsykologi og kommunikation og læringsprocesser med it og er nærliggende psykologiske delemner. Der kan arbejdes med spørgsmål som: Hvordan mødes mennesker i den virtuelle verden? Hvilken betydning har adfærd og sprog på nettet, når der ikke kommunikeres ansigt til ansigt? Hvilken betydning har den 'åbne kultur' for identitetsdannelse og interpersonelle relationer? På hvilke måder kan it ændre menneskers adfærd?

På den måde kan it også være genstand for psykologisk analyse på linie med andre væsentlige socialiserings- og kommunikationsinstanser. Det er derfor relevant at beskæftige sig med samspillet mellem mennesket og informationsteknologien. Således kan it belyses ud fra såvel en udviklingspsykologisk som socialpsykologisk synsvinkel i forhold til den individuelle identitetsdannelse, familien og arbejdet. I familien og privatsfæren er it et væsentligt element, idet moderne børn vokser op med it som lige så naturlig en del af hverdagen, som fjernsynet har været for generationen før. Derfor kan man analysere interaktive computerspil i et udviklingspsykologisk perspektiv eller i tilknytning til et tema om massemedier. Andre kommunikationsmønstre nedbryder de traditionelle opfattelser af samspil, tid og rum. Undervisningen kan således belyse konsekvenserne for relationer, kommunikations- og samarbejdsformer, som de gør sig gældende i familien, i skolen og i arbejdslivet.

3.5 Samspil med andre fag

En forståelse af den menneskelige psyke forudsætter viden, der både er naturvidenskabeligt, samfundsvidenskabeligt og humanistisk funderet, ligesom psykologien giver bidrag til vidensområder af så forskellig art som fx sundhedsvidenskab, litteraturteori eller robotteknologi. Da såvel den videnskabelige psykologi som undervisningsfaget psykologi har en tværvideenskabelig struktur, er det muligt for faget at indgå naturligt i mange forskellige former for faglige samspil. At faget har potentiale til sådanne samspil fremgår af betegnelserne på en række videnskabeligt funderede discipliner, hvor psykologi indgår. De såkaldte "bindestregsvidenskaber" angiver blot nogle af mulighederne: Sundhedspsykologi, neuropsykologi, reklamepsykologi, mediepsykologi,

idrætspsykologi, religionspsykologi, kulturpsykologi, retspsykologi, sprogpsykologi, arbejds- og organisationspsykologi, pædagogisk psykologi osv. I forbindelse med innovative projekter kan psykologi indgå i samspil med stort set alle fag, og her er blot nævnt nogle samarbejdsmuligheder:

Efterfølgende nævnes temaer, som væsentligst bevæger sig mod samspil med det biologiske felt: Tænkning og intelligens, hvor dele af det neuropsykologiske felt kan inddrages, når der skal arbejdes med de kognitive processer og læring i bred forstand. Neuropsykologi i forbindelse med hjerneskader og disses konsekvenser ikke bare for hukommelsen, men også for identitet og personlighed Sundhedspsykologiske temaer giver mulighed for at inddrage teori og undersøgelser om fx livsstil: Hvad er sund livsstil? Hvordan virker motion? Hvilken rolle spiller søvn og drømme for menneskets evne til at fungere normalt? Hvordan påvirker rusmidler som alkohol og tobak, og hvorfor bliver man afhængig af dem? Hvorfor er spiseforstyrrelser et stigende problem i den vestlige verden, mens det ikke er tilfældet i andre kulturformer? Dvs. hele det område som vedrører ”mind-body”, hvor der kan gennemføres projekter om psykologiske og biologiske forklaringer på adfærd og psykens indflydelse på kroppen. Der er ligeledes mulighed for, at biologi og psykologi kan arbejde sammen med fokus på videnskabelig metode og etiske problemstillinger i bl.a. psykologisk forskning. Dette kan danne baggrund for eventuelle besøg på fx forskningsinstitutioner.

Følgende er eksempler på faglige samspil, der væsentligst bevæger sig mod det samfundsvidenskabelige område:

Arbejds- og organisationspsykologi, hvor mennesket ses som en medspiller, der indgår i grupper og dermed som et samfundsvæsen. Et sådant felt vil have oplagte berøringsflader med fx samfundsfag, virksomhedsøkonomi og historie. Engelsk, samfundsfag og psykologi kan fx arbejde med diplomatiets rolle og muligheder i den globaliserede verden. Her har psykologi en fremtrædende rolle i forhold til en forståelse af gruppe- og organisationsadfærd, konfliktløsning og kulturpsykologi.

Et andet tema kan omhandle, hvad man forstår ved kultur, og hvordan mennesker både bidrager til skabelse af kultur og på samme tid er påvirket af bestemte kulturers opfattelse af bl.a. forholdet mellem kønnene.

Indvandrigs- og integrationsproblematikker, hvor psykologi kan bidrage med teori og forskning om fx social identitet, stereotyper, fordomme og diskrimination, men også om veje til at imødegå det.

Inden for mediepsykologi kan psykologi bidrage med afkodning af billeder, og hvordan disse påvirker menneskers tænke-, føle-, og handlemønstre, fx i reklamer, propaganda m.m. Det er et felt som også kan belyses bio-psyko-socialt, hvor kognitive perceptionsprocesser medtages i et udviklingspsykologisk perspektiv. Det kan være til en belysning af filmcensurens aldersgrænser for forbudt-for-børn-film eller til diskussionen om mærkning af videospil af voldelig karakter.

I et forløb, der omhandler økonomiske konjunkturer fra mikro- til makroplan, hvor det ofte viser sig, at traditionelle økonomiske modeller ikke har tilstrækkelig forklaringskraft, kan psykologi bidrage med forklaringer på nogle af konjunkturudsvingene.

Som de tidligere nævnte ”bindestregsvidenskaber” antyder, er der i forhold til de humanistiske fag og sprogfagene mange oplagte muligheder for samspil. I en stadig mere globaliseret, kompleks og flerkulturel verden, kan psykologi samarbejde med sprogfagene med henblik på at udvikle interkulturelle kompetencer. Undervisningen kan fx omfatte et tema, hvor der arbejdes med identitetsbegrebet, og hvordan identitet manifesterer sig i kulturer, som er individualiserede i forhold til mere kollektivistisk indstillede. Psykologi kan her bidrage med socialpsykologisk teori, som hermeneutiske fag og sprogfag kan benytte til at kvalificere analyser af litteratur mv. Området

kan yderligere perspektiveres ved at arbejde med kulturmødet. Et tema kan omhandle hvilke kompetencer, en dansk forretningsmand skal besidde, for at kunne begå sig i udlandet. Psykologi kan fx bidrage med forståelse af kulturelle udtryksformer såsom kropssprog og kommunikation, og i det hele taget kan den interkulturelle psykologi være med til give indsigt i de udvekslingsprocesser, der finder sted i mødet mellem personer fra forskellige kulturer.

I alle tilfælde, hvor der etableres samspil mellem fag, skal man være opmærksom på, at vinklingen er forskellig fra fag til fag. Psykologi vil med sin faglighed belyse mennesket som et tænkende, villende og handlende socialt subjekt og har fokus på de mekanismer, der ligger bag dets tanker, følelser, ønsker og handlinger, mens andre fag vil lægge vægten på fx biokemiske, økonomiske, historiske eller litterære forhold.

3.6 Undervisningsmaterialer

I tilrettelæggelsen af undervisningen er det væsentligt at tage hensyn til sammenhæng, progression og variation. Ved sammenhæng forstås den røde tråd mellem forløbets forskellige dele. Progression henviser til udvidelse af elevens forståelse for emnet, og variation til valg af materiale og arbejdsformer.

Med hensyn til undervisningsmateriale vil rammen om undervisningen bestå af psykologisk viden i form af psykologiske undersøgelser og teorier fremstillet i lærebøger og grundbøger såvel som videnskabelige artikler og materiale fra andre medier. Det hænger bl.a. sammen med, at undervisningen er temaorienteret, og at der tages afsæt i aktuelle forhold. Dertil kommer, at eleverne skal inddrages i planlægningen og tilrettelæggelsen af undervisningen, og at faget evt. indgår i samspil med forskellige andre fag. En lærebog kan medvirke til at sætte den faglige dagsorden, fx i forbindelse med gennemgang af det grundlæggende teoristof og psykologiske undersøgelser. Dette stof kan suppleres med originaltekster fra fx fagpsykologiske artikler eller værker. I nogle tilfælde vil det også være muligt at benytte forskellige former for temahæfter. Man skal dog være opmærksom på de intentioner, der oprindeligt lå til grund for, at hæftet blev publiceret og evt. inddrage denne som en parameter i undervisningen. Nogle hæfter er skrevet decideret med undervisning for øje, andre hæfter har karakter af oplysning til borgeren, fx temahæfter udgivet af Sundhedsstyrelsen. Nogle fagtidsskrifter publicerer temanumre, som kan være brugbare i en undervisningsmæssig sammenhæng, og der er mange engelsksprogede tidsskrifter, hvoraf en del findes online på nettet. Brug af fremmedsproget litteratur vil imidlertid næsten altid kræve en bearbejdning af teksten, eller at psykologi indgår i et fagligt samarbejde med det pågældende sprogfag.

Arbejdet med psykologisk viden i form af psykologisk teori og undersøgelser bør næsten altid suppleres med aktuelt stof fx i form af cases, tv, film-klip, avisartikler, observationer og andet empirisk materiale for at forbinde teori med praksis. På den måde kan eleverne komme i et aktivt og diskuterende forhold til den videnskabelige psykologi.

På nettet er der mange muligheder for at finde undervisningsmateriale. Som lærer skal man naturligvis være opmærksom på copyrightreglerne på området, men det vil altid være muligt at henvise eleverne til bestemte hjemmesider uden at kopiere derfra.

3.7 Skitse til et samlet forløb for psykologi B

Nedenstående oversigt over tematiske forløb skal ses som et forsøg på at indholdsbeskrive et samlet forløb for psykologi B. Der er tale om en skitse. I temabeskrivelserne er der sat fokus på udfoldelse af de faglige mål via forskellige kerne- og supplerende stofområder. Den enkelte lærer vil selv skulle tænke en passende progression ind i tilrettelæggelsen, og nogle temaer vil således kunne falde ud på grund af overlap eller evt. blive erstattet af andre, og nogle temaer vil være genstand for

en særlig fordybelse og vil måske blive perspektiveret ved hjælp af andre temaer, der passer til et bestemt hold eller studieretning.

Der er *ikke* en fast norm for hvor mange temaer, der skal læses. Det afhænger helt af omfang og kompleksitet. Blot skal alle faglige mål og stofområder tilgodeses.

Tema 1: Introduktion til psykologi.

Man kan vælge at begynde med et introduktionsforløb om kønsroller og kønsidentitet, hvor fagets metoder og teoripluralismen præsenteres i en enkel form, men man kan i princippet vælge et hvilket som helst tema, hvor fokus er på en præsentation af den videnskabelige psykologiske metoder og forskellige teoretiske tilgange. Et nyttigt introforløb kunne være tema 3 om kognition og læring.

Tema 2: Udvikling livet igennem

Kernestof: Menneskets udvikling i et livslangt perspektiv, herunder betydningen af arv, miljø og kultur; omsorg og familiens betydning for udvikling, herunder betydningen af sårbarhed og resiliens; selv, identitet og personlighed.

Udgangspunktet kan være at spørge eleverne, hvad de mener, der konstituerer et menneske, og hermed begynde induktivt. Derefter vil nogle omdrejningspunkter for undervisningen kunne være indføring i psykologisk viden om kognitiv udvikling, følelsesmæssig udvikling, biologisk modning, overgangsfaser, den sociale og kulturelle konteksts betydning, personlighed, identitet og temperament, forhold til andre mennesker, osv.. Undersøgelser og teorier om omsorgssvigt, beskyttelsesfaktorer og risikofaktorer kan evt. belyse, hvorfor nogle mennesker er meget sårbare og andre har modstandskraft. Teori om 'akutte kriser' og stress kan belyse, hvordan vigtige begivenheder kan være med til at forme personen.

Tema 3: Tænkning og Læring

Kernestof: Psykologiske, sociale og kulturelle forholds betydning for læring, intelligens, motivation og hukommelse; perception og tænkningens betydning for menneskets forståelse af omverdenen.

Indledningsvis kan undervisningen berøre spørgsmål som: Hvad forstår man ved læring? Hvilke faktorer påvirker læring? Et tema om læring kan omfatte materiale vedrørende skolens betydning for den enkeltes læring, fx læreren, hjemmet og kammeraterne. Forløbet kan herefter tilrettelægges med undervisning i psykologisk viden om forudsætninger for læring, fx intelligens, motivation og socialgruppe, ligesom forskellige læringsteorier og intelligente teorier kan udbyde 'skole og læring'. Et emne kunne også være, hvordan hjernen arbejder, hvilken betydning hukommelse, neurale spor og motivation har for læring og livslang læring.

Tema 4: Følelser

Kernestof: Selv, identitet og personlighed; individuelle forskelle i livsstil og håndteringen af udfordringer, herunder arbejde, stress og coping.

Omdrejningspunktet kan være hjernen og følelser, følelsers betydning for vores hukommelse, adfærd og forhold til andre mennesker. Hvad signalerer vores følelser – fx i forbindelse med forelskelse, stress eller vrede, og hvordan håndterer vi følelserne? Kan man evt. ændre følelser? Endelig kan teori om følelsesmæssig intelligens inddrages, fx i forhold til arbejde.

Tema 5: Familien

Kernestof: Omsorg og familiens betydning for udviklingen, herunder betydningen af sårbarhed versus resiliens; menneskets udvikling i et livslangt perspektiv, herunder betydningen af arv, miljø og kultur. Gruppepsykologiske processer, social indflydelse.

Omdrejningspunktet kan være de forskellige familietyper og livsformers indflydelse på de enkelte medlemmer af en familie. Forløbet kan tilrettelægges med undervisning i familien som en arbejdsgruppe, familiens, herunder forældrene, søskenderækkefølgen og samspillet betydning for børns opvækst, samt social arv, kommunikation, tilknytning og omsorg. Teori og empiri vedrørende kulturelle forskelle i opfattelse af familien og dens medlemmer kan give et historisk og kulturpsykologisk perspektiv.

Tema 6: Livets udfordringer.

Kernestof: Personlighed, psykologiske og sociale forholds betydning for læring, hukommelse, individuelle forskelle i livsstil og håndtering af udfordringer, herunder arbejde stress og coping, kulturpsykologi.

Udgangspunktet kan være biologiske og psykologiske forklaringer på stress og virkninger af stress samt forskellige definitioner på stress. Dette kan følges op af undersøgelser om stress, fx i forbindelse med arbejde, akutte kriser og PTSD. Temaforløbet kan desuden inddrage forskellige former for stresshåndtering, herunder teori om personlighedstyper evt. knyttet an til undersøgelser om sammenhæng mellem sygdom og personlighedstype. Materiale fra medierne om 'det moderne liv' og dets udfordringer for den enkelte, familien og arbejdslivet kan bruges som materiale til diskussion af sammenhæng mellem livsstil og psykisk sundhed.

Tema 7: Sociale grupper

Kernestof: Gruppepsykologiske processer og social indflydelse; interpersonel kommunikation; social kognition, herunder stereotyper og fordomme; kulturpsykologi.

Et tema om mennesket i sociale grupper kan tage udgangspunkt i materiale om rivalisering mellem grupper. Det kan fx være film om bander, avisartikler om konflikten på globalt, nationalt eller lokalt plan eller på arbejdspladsen. Eleverne kan undersøge, hvilke grupper de tilhører fx i forhold til familie, venner, skole, arbejde, sportsklubber, interesser og subkulturer. Socialpsykologiske teorier om identitet kan danne baggrund for arbejdet med, hvordan gruppen præges af og præger identiteten. Samarbejde i grupper påvirkes af forskellige faktorer, bl.a. medlemmernes perception af hinanden, empati, formålet med gruppen og gruppens fornemmelse af samhørighed

Tema 8: Menneskelig ondskab

Kernestof: Gruppepsykologiske processer og social indflydelse; social kognition; personlighed.

Udgangspunktet for dette tema kan være forskellige psykologiske forklaringer på, hvorfor mennesker kan være umenneskeligt onde fx i forbindelse med krigsforbrydelser, terror, hjernevask og tortur. Forklaringer som omfatter teori om personlighed, social indflydelse og fordomme og diskrimination. Desuden kan teori om sociale roller, rolleforventninger og gruppepres inddrages og diskuteres i forbindelse med materiale fra medierne. Et sådant temaforløb om ondskabens psykologi giver god mulighed for at indgå i tværfagligt samarbejde med fx historie eller samfundsfag. Fx findes der hvert år i forbindelse med Holocaustdagen arrangementer, hvor eleverne kan deltage, og på www.folkedrab.dk findes materiale også til psykologi

Tema 9: Forelskelse og kærlighed

Kernestof: Gruppepsykologiske processer; interpersonel kommunikation; selv, identitet og personlighed; udvikling.

Temaet kan samle op på meget af den psykologiske viden, eleverne har fået gennem de foregående temaer med spørgsmål som: Hvad betyder et parforhold for den enkeltes udvikling? Hvorfor tiltrækkes vi af nogen, men ikke af andre? Hvad er forelskelse i et biologisk, psykisk, kulturelt perspektiv? Hvilken rolle spiller køn og personlighed for opfattelsen af forelskelse og kærlighed?

Temaet kan være tilrettelagt som en prøve-synopsis eller evt. helt udelades, hvis tiden ikke er til det.

Tema 10: Sundhed og sygdom

Kernestof: Individuelle forskelle i livsstil; betydning af arv, miljø og kultur; Undersøgelsesmetoder, herunder eksperiment, observation, interview og spørgeskema

Supplerende stof: Sundhedspsykolog; klinisk psykologi.

Sund og usund livsstil og konsekvenser for den enkelte, fx i form af misbrug eller livsstilssygdomme kan som udgangspunkt undersøges og dokumenteres. Derefter kan forskellige kulturelle og psykologiske forklaringsmodeller for moderne livsstilsafhængige psykiske afvigelser analyseres og diskuteres. Endelig kan konkrete projekter og kampagner indgå i elevernes mere selvstændige undersøgelser og analyser med henblik på en vurdering af, hvad der skal til for, at forskellige sundhedsoplysningskampagner virker. Til et sådant forløb kan knyttes interviewundersøgelser, institutionsbesøg og egenproduktion af kampagnemateriale.

Tema 11: Idrætspsykologi

Kernestof: Selv, identitet, og personlighed; gruppepsykologiske processer; perception; læring, intelligens, motivation og hukommelse

Supplerende stof: Idrætspsykologi.

Sportspræstationers indflydelse på menneskets selvopfattelse og trivsel, gruppepsykologiske processer og mentaltræning er mulige idrætspsykologiske temaer. Andre er brugen af positive og negative kognitive skemaer. Dette supplerende tema kan knyttes til et projekt med idræt og eller biologi for at få konkrete eksempler på forholdet mellem krop og psyke i forbindelse med sportspræstationer. Undertemaer kunne være trænerens betydning for præstationerne, risiko for udbændthed og skaders betydning for topidrætsfolk.

Tema 12: Stereotyper og fordomme i medierne.

Kernestof: Socialpsykologi; Undersøgelsesmetoder

Supplerende stof: Mediapsykologi

Forløbet kan indledes med empirisk materiale om stereotyper og fordomme samt teori vedrørende social kognition og mediebrug. Derefter kan de forskellige undersøgelsesmetoder og etik i forbindelse med feltarbejde repeteres. Eleverne søger og udvælger selv, hvilket materiale, de vil bruge som basis for deres undersøgelse. Ved hjælp af indsamlede artikler, reklamer mm. afgrænses feltet for undersøgelsen, fx stereotype kønsroller, etniske stereotyper, 'fjendebilleder' og lignende. Eleverne analyserer deres indsamlede materiale ud fra udvalgte teorier, fx perception, social identitet, sociale repræsentationer, attribution. Evt. optælles over en uge, hvor mange gange stereotyper af den valgte art optræder, hvilket kan danne baggrund for diskussioner omkring, hvordan vi påvirkes af en ensidig beskrivelse af fx etniske grupper. Ligeledes kan man se på virkemidler i fx billeder. Interview med udvalgte grupper, fx journalister og repræsentanter for en stereotyperet gruppe, kan danne baggrund for en perspektivering af undersøgelsens resultater. Eleverne arbejder i dette forløb med skriftlighed i form af en psykologirapport over undersøgelsesdesign, metodeovervejelser og resultater samt øvelse i opstilling af en synopsis

4. Evaluering

4.1 Løbende evaluering

Det vil være oplagt at foretage løbende evalueringer af fx undervisningens tilrettelæggelse og pædagogik, elevernes indsats og udbytte af undervisningen, arbejdsformernes hensigtsmæssighed i

forhold til overordnede mål og temaernes relevans i forhold til de opstillede faglige mål, hvilket også kan omfatte de metakognitive aspekter af faget.

Den interne evaluering kan fx tidligt i forløbet omfatte tilrettelæggelsen af undervisningen og den anvendte pædagogik, således at lærer og elever kan foretage justeringer, så det faglige udbytte og elevaktivitet sikres de bedste betingelser. Evaluering af denne type kan foretages et antal gange i løbet af undervisningen, fx i forbindelse med afslutningen på et tematisk forløb. Denne type af evaluering egner sig både til mundtlige samtaler i klassen, fri skriftlig elevrespons eller skriftlige evalueringer med egentlige spørgeskemaer, som evt. kan være anonyme. Egentlige spørgeskemaer vedrørende elevernes egen opfattelse af sammenhæng mellem forberedelse, arbejdsindsats og fagligt udbytte kan allerede fra starten være med til at bevidstgøre om egen læring, ligesom læreren i starten af undervisningen kan give feedback på elevernes personlige notater for at styrke deres læring.

I undervisningens planlægning kan man eksplicitere, hvilke faglige mål man i særlig grad vil træne i et forløb og dernæst evaluere disse. Arbejdet med de faglige mål kan dermed gøres tydeligt ved at evaluere disse i det daglige arbejde med det faglige stof. Dette kan fx ske med en ganske kort skriveøvelse, hvor en psykologifaglig problemstilling skal formidles *med et fagligt begrebsapparat på en klar og præcis måde*, hvor eleverne dernæst sammen kan vurdere, om målet er nået, men det kan også ske mundtligt i forbindelse med elevfremlæggelser. Eleverne kan på denne måde løbende selv inddrages i evalueringen af, hvorvidt de faglige mål nås, hvilket vil styrke deres studiekompetence. Egentlige tests af elevernes faglige viden kan ligeledes i et vist omfang anvendes, ligesom det metafaglige aspekt kan styrkes gennem inddragelse af faglige logbøger i visse forløb, bl.a. for at styrke den enkeltes selvrefleksion i forhold til styrke og svaghed i egen læreproces.

4.2 Prøveformer

Der afholdes en mundtlig prøve på grundlag af et kendt tema med ukendt bilagsmateriale, valgt af eksaminator. Et prøvemateriales tema er kendt af eksaminanderne, da det svarer til et gennemgået tema.

Det vil sige, at eleverne på forhånd kender de temaer, de kan komme op i, idet disse altid vil være de læste temaer, som fremgår af holdets undervisningsbeskrivelse. For hvert tema angives indhold, læreplanens mål, omfang, særlige fokuspunkter samt væsentligste arbejdsformer, jv. Stx-bekendtgørelsen kapitel 13, § 140 stk. 3: *Lærerteamet og læreren skal ved udarbejdelsen af undervisningsbeskrivelsen benytte den af Undervisningsministeriet udarbejdede skabelon i det af ministeriet fastsatte format.* Skabelonen ligger på

<http://www.uvm.dk/Uddannelse/Gymnasiale%20uddannelser/Proever%20og%20eksamen/Undervisningsbeskrivelser.aspx>

Undervisningsbeskrivelsen skal være af sådan detaljeringsgrad, at censor kan opfylde sin tilsynsforpligtelse ifølge Eksamensbekendtgørelsens § 29 om, at *censor skal påse, at prøverne er i overensstemmelse med målene og øvrige krav i reglerne om de pågældende fag.*

Derimod kender eleverne ikke det bilagsmateriale, der følger med prøvematerialet. Bilagene kan udgøres af cases, casestudies, avisartikler, fagpsykologiske artikler, populærvidenskabelige fremstillinger, psykologiske undersøgelser, tabeller eller andet empirisk materiale. Materialet skal have en tydelig relation til temaet men også åbne for forskellige indfaldsvinkler og perspektiver på temaet.

Eksamensbekendtgørelsen fordrer, at alt prøvematerialet er lagt frem ved første eksamensdag, og at der alt i alt er udarbejdet så mange, at der refterer fire, når den sidste elev skal trække. Begrebet prøvemateriale skal i psykologi B forstås som tema + bilagsmateriale.

Prøvematerialet udleveres på baggrund af lodtrækning dagen før prøven, og der gives ca. 24 timers forberedelsestid, dog ikke mindre end 24 timer, til udarbejdelse af en synopsis. Prøvematerialet skal være forsynet med en overskrift, der angiver det kendte tema, og bilagsmaterialet skal være tilpasset forberedelsestiden, dog max 8 sider. Det samlede prøvemateriale skal bredt dække de læste temaer, og det enkelte prøvemateriale må højst anvendes ved tre eksamensenheder. Prøvematerialet sendes til censor forud for prøvens afholdelse.

Det er god praksis, at materialet er forsynet med kildehenvisning, inkl. årstal og i en form, som er tydelig og læselig. At prøvematerialet skal dække de læste temaer bredt betyder, at hvis man læst fx 10 temaer, skal disse være repræsenteret til eksamen – dog kan der være temaer, som er meget små og så supplerende i forhold til de faglige mål, at de kan udelades eller slås sammen.

Hvis det er besluttet, at holdet skal have gruppeprøve eller gruppeforberedelse, bør der fremstilles et antal spørgsmål svarende til antallet af grupper plus 3. Det samme prøvemateriale, dvs. tema + bilagsmateriale kan anvendes op til tre gange. Dette er dels for at lette arbejdsbyrden for lærer og censor og dels for at sikre ensartet kvalitet i alle opgaver. Man kan evt. sende prøvematerialet til censor elektronisk, hvorved der ikke går tid med forsendelse, da eksamenstiden kan være tidsmæssigt og arbejdsmæssigt presset for alle parter. Censors pligt jf. eksamensbekendtgørelsen er at påse, at alt er efter reglerne, men det er god praksis at være behjælpelig med eventuelle mangler.

Prøven finder sted på baggrund af en synopsis, som eleven eller gruppen af elever selv skriver på baggrund af et tema samt bilagsmateriale. Dvs. at der ikke er egentlig spørgsmål tilknyttet et prøvemateriale. Eleven eller gruppen af elever udarbejder selv en problemformulering, problemstillinger, metodeovervejelser og konklusion på baggrund af bilagsmaterialet, det gennemgåede stof og evt. anden relevant psykologisk viden, som er fundet i forbindelse med forberedelse af synopsis. Det er vigtigt at træne eleverne i at udarbejde en synopsis samt disposition og fremlæggelse af synopsis, så fremlæggelsen kan holdes inden for 10-12 minutter.. Synopsiseksamen er en meget selvstændig eksamensform, som stiller krav til kvaliteten af bilagsmaterialet og tillige fordrer, at eleverne har øvet sig i denne genre som en integreret del af undervisningen.

Ved eksamination på baggrund af temaer, hvori der er indgået innovative projekter, vil det være muligt for eleven eller gruppen af elever at inddrage den innovative vinkel på en problemstilling, hvorved det faglige mål om at "*undersøge et konkret psykologisk problem og udarbejde og vurdere et forslag til en innovativ løsning af problemet på et fagligt grundlag*" kan bringes i spil. Dette kan ske både ved individuel og gruppeprøve, da det er elevens forståelse af, hvordan og i hvilket omfang et innovativt forslag til det konkrete psykologiske problem er nyt og af værdi for andre.

Prøven gennemføres efter skolens leders valg som gruppeprøve eller individuel prøve. Ved gruppeprøve skal der være to eller tre eksaminander i gruppen. Ved gruppeprøve tilrettelægges eksamination sådan, at der sikres grundlag for individuel bedømmelse af den enkelte eksaminand jf. pkt 4.3 Når faglige forhold gør det nødvendigt, undtager skolens leder en eksaminand fra gruppevis eksamination. Eksaminanderne kan vælge at forberede sig til prøven i grupper, hvis eksaminationen er individuel.

Eksaminanden eller gruppen af eksaminander skal i forberedelsestiden på baggrund af prøvematerialet udarbejde en problemformulering og på en faglig baggrund undersøge og diskutere de rejste psykologiske problemstillinger.

Der er mulighed for gruppeforberedelse til udarbejdelsen af synopsis også i tilfælde af individuel eksamination. I så tilfælde kan gruppestørrelser på to til tre personer anbefales. Gruppen afgør selv, om man vil aflevere identiske eller individuelle synopsis. I tilfælde af identiske synopsis kan det være en fordel for de enkelte gruppenmedlemmer at have tænkt på individuelle vinkler på deres synopsis. Hvis eleverne vælger at forberede sig i grupper, anbefales det, at skolen sørger for, at de ventende eksaminander ikke kan kommunikere med eksaminerede elever fra samme gruppe. Elevens synopsis danner grundlaget for den mundtlige prøve, men skal ikke gøres til genstand for bedømmelse: det skal alene den mundtlige præstation. Under prøverne er det tilladt at medbringe alt materiale fra undervisningen, herunder også elektroniske materialer i form af egne læremidler, egne notater og egne arbejder, jf. kapitel 5, § 15 i eksamensbekendtgørelsen.

Eksaminationstiden er ca. 30 minutter pr. eksaminand. Ved gruppeprøve kan eksaminationstiden pr. eksaminand forkortes med op til seks minutter.

Eksaminationen er todelt. Første del tager udgangspunkt i eksaminandens eller gruppens fremlæggelse af synopsis (i alt ca. 8-10 minutter pr. eksaminand). Anden del består af uddybende spørgsmål fra eksaminator og en faglig dialog mellem eksaminand eller gruppen af eksaminander og eksaminator.

Synopsen udleveres til eksaminator og censor ved eksaminationens start. Det betyder, at hverken censor eller eksaminator kender synopsis, og der er ikke i eksaminationstiden afsat tid til gennemlæsning af den. Først fremlægger eksaminanden - eller ved gruppeprøve gruppemedlemmerne enkeltvis - punkter fra den udarbejdede synopsis, fx præsentation af problemformulering, problemstillinger, konklusioner og anvendte metoder. Eksaminator *kan* stille uddybende spørgsmål undervejs. Anden del af prøven består i en faglig dialog mellem eksaminand eller gruppen af eksaminander, fx som i form af en samtale om eksaminandens undersøgelses- og analyseresultater samt andre faglige perspektiver på temaet. Det er synopsis og den rejste problemformulering i denne, som er fokus for eksaminationen, men der kan stilles perspektiverende spørgsmål for at flere faglige mål kan komme i spil.

Censor *kan* stille uddybende spørgsmål til sidst.

Når en eksaminand fra en gruppe er til individuel mundtlig prøve, må gruppens øvrige medlemmer ikke overvære prøven, før de selv skal eksamineres, jv. Eksamensbekendtgørelsen kap. 5 § 13.

Særligt omkring gruppeprøve

Eleverne bliver gennem undervisningen trænet i at arbejde i grupper og fremlægge resultatet af deres arbejde som gruppe. I forbindelse med eksaminationen afgør eleverne selv, hvordan de vil fordele fremlæggelsen af det fælles arbejde, men det skal være muligt at foretage en individuel vurdering af hver eksaminand i forhold til fagets faglige mål på baggrund af deres individuelle fremlæggelse og den faglige samtale.

Læreplanen siger, at "eksaminationstiden er ca. 30 minutter pr. eksaminand" men også, at dette kan forkortes med op til seks minutter pr. eksaminand ved gruppeprøver. Bedømmelse af eksaminander i en gruppeprøve er individuel, jf. læreplanens pkt. 4.3

Eksaminators rolle

Som hovedregel er en mundtlig prøve en af eksaminator ledet samtale mellem eksaminand og eksaminator med mulig inddragelse af censor. Censor kan altså stille spørgsmål til eksaminanden eller gruppen af eksaminander. Eksaminandens indledende præsentation af sin synopsis skal tjene som oplæg til en samtale, hvor eksaminators opgave er at være aktiv lyttende. Dvs. eksaminator spørgsmål skal være af uddybende karakter, så graden af eksaminandens forståelse afdækkes. Hvis eksaminanden er på vildspor, skal eksaminator gribe ind, ligesom eksaminator også gerne tydeligt må markere, hvad der er rigtigt og forkert. Men det har ikke noget formål i en eksamenssituation at blive hængende i, hvad eleven ikke har forstået eller for den sags skyld i, hvad eleven tydeligt har demonstreret er tilegnet og forstået. Samtidig er det vigtigt at understrege, at eksamen ikke er undervisning, og at eksaminationen primært skal anvendes af eleven, men det er eksaminators pligt at bidrage til at give det bredest mulige vurderingsgrundlag.

I forbindelse med gruppeprøve er det eksaminators rolle inden prøven at vejlede eleverne i at fremlægge som gruppe, således at deres præstationer kan vurderes individuelt i forhold til de faglige mål.

Censors rolle

Censor skal sikre kvaliteten - forstået på den måde, at han/hun skal bedømme, i hvilken udstrækning eksaminanden lever op til de faglige mål, som de er formuleret i læreplanens afsnit 2.1. Censor skal endvidere påse, at undervisning som den er beskrevet i undervisningsbeskrivelsen og de fremsendte eksamensspørgsmål lever op til gældende bestemmelser. (jf. eksamensbekendtgørelsen § 29). Det anbefales, at der er en dialog mellem censor og eksaminator inden prøven. Hvis censor mener, at prøvematerialerne ikke dækker det gennemgåede materiale og de faglige mål, skal censor bede om, at der udskiftes eller tilføjes ekstra materiale til prøvematerialet for at give eleverne de bedst tænkelige muligheder for at kunne honorere de faglige mål.

Endvidere skal censor være garant for, at alle elever får en ensartet og retfærdig behandling, og at deres præstationer får en pålidelig bedømmelse.

Censor kan stille uddybende og afklarende spørgsmål til eksaminanden for yderligere at sikre et præcist vurderingsgrundlag. Men ellers er censors opgave at være lyttende, noterende og også være den, der holder øje med tiden. I tilfælde af alvorlige fejl og mangler i undervisningsbeskrivelsen eller prøvens gennemførelse, skal censor skrive en indberetning til eksamensskolen.

Synopsis

Overordnet vil der være tale om, at eksaminanden selv skal udarbejde en problemformulering og komme med en besvarelse af samme. Det gøres gennem formulering af en synopsis, som vil være ukendt for eksaminator og censor frem til eksaminationens begyndelse.

En synopsis kan karakteriseres som en tekst, der ikke kan stå alene, men forudsætter en senere uddybning i en mundtlig præsentation og efterfølgende dialog. Synopsen udgør med andre ord ikke en fuldstændig besvarelse af en opgave, men en koncentreret udgave heraf. Hvor det traditionelle skriftlige produkt er lukket og afsluttet, er synopsen karakteriseret ved at være åben for uddybninger og tilføjelser, og den indeholder momenter, som lægger op til dialog. Den ledsagende mundtlige

fremlæggelse struktureres ved hjælp af synopsis. På den måde fungerer synopsis som et talepapir, der fastholder den røde tråd og det metodiske i fremlæggelsen.

Synopsen har altså karakter af et skriftligt produkt, som i koncentreret form giver en række stikord til en fremlæggelse og diskussion af en faglig problemstilling. En synopsis vil typisk indeholde:

- kortfattet præsentation af et emneområde, hvor der gøres rede for en af eksaminanden selvstændigt afgrænset psykologifaglig problemstilling
- redegørelse for relevant psykologisk viden, herunder teori og undersøgelser, som inddrages til at belyse den formulerede problemstilling
- faglig begrundet stillingtagen til den inddragne psykologiske viden, herunder i hvilket omfang den giver svar på den eller de valgte problemstillinger
- vurdering af mulige andre forklaringer eller perspektiver

I forbindelse med fremlæggelsen af synopsis ved eksaminationen er det vigtigt, at eleverne bliver gjort opmærksom på, at en oplæsning af en udarbejdet synopsis ikke i sig selv bidrager til et godt eksamensresultat. Det virker mere overbevisende at kunne tale frit, og synopsis bør være skrevet som støtte hertil og ikke som den fulde talte tekst.

Synopsen er eksaminandens ejendom, men ved eksaminationens begyndelse bør eksaminanden udlevere en kopi af synopsis til censor og eksaminator.

4.3 Bedømmelseskriterier

Bedømmelsen er en vurdering af, i hvilken grad elevens præstation lever op til de faglige mål, som de er angivet i læreplanens afsnit 2.1.

Bedømmelsen er individuel, og der gives én karakter ud fra en helhedsvurdering af eksaminandens mundtlige præstation.

Det betyder, at i tilfælde af gruppeprøve skal hver eksaminand have en individuel karakter. Vurdering af den mundtlige præstation foregår i forhold til grad af målopfyldelse af de faglige mål for psykologi B. Synopsen indgår ikke i bedømmelsen.

I det følgende er der givet retningslinier for karaktererne 12, 7 og 2. Retningslinierne skal naturligvis benyttes med konduite, for der kan sagtens tænkes gode præstationer, der er skæve i forhold til det beskrevne.

Karakter	Beskrivelse	B-niveau 24-timers synopsisprøve
12 Fremragende	Fremragende præstation, der demonstrerer udtømmende opfyldelse af fagets mål, med ingen eller få uvæsentlige mangler.	Eksaminanden kan argumentere psykologifagligt særdeles kvalificeret for afgrænsning af og præcisering af den/de valgte relevante problemstillinger samt selv udvælge og anvende relevant psykologisk viden til behandling af prøvematerialet. Behandlingen af prøvematerialet er veldokumenteret, og eksaminanden kan analysere og perspektivere det psykologifaglige stof, herunder den/de valgte problemstillinger, på udtømmende vis, med ingen eller få uvæsentlige mangler. Der demonstreres et indgående kendskab til psykologifaglig teori, begrebsapparat, empiriske undersøgelser og metode. Eksaminanden argumenterer fagligt sammenhængende, kan forholde sig kritisk til psykologisk

		viden på et fagligt grundlag, selvstændigt nuancere og perspektivere den/de valgte problemstillinger, og koble til andre fag eller videnskaber. Fremlæggelsen er meget selvstændig og velstruktureret, og eksaminanden kan indgå i en faglig kvalificeret samtale.
7 Godt	God præstation, der demonstrerer opfyldelse af fagets mål, med adskillige mangler.	Eksaminanden kan redegøre for afgrænsning og præcisering af den/de valgte relevante psykologifaglige problemstillinger samt selv udvælge og anvende relevant psykologisk viden til behandling af prøvematerialet. Behandlingen af prøvematerialet savner i nogen grad dokumentation, men eksaminanden kan analysere og perspektivere det psykologifaglige stof, herunder den/de valgte problemstillinger, på tilfredsstillende vis, om end den faglige argumentation har adskillige mangler. Der demonstreres et godt kendskab til psykologifaglig teori, begrebsapparat, empiriske undersøgelser og metode. Eksaminanden kan i et vist omfang forholde sig kritisk til psykologisk viden, perspektivere nogle faglige problemstillinger og koble til andre fag eller videnskaber. Fremlæggelsen er overvejende sikker og struktureret, og eksaminanden kan indgå i en faglig samtale
2 Tilstrækkeligt	Tilstrækkelig præstation, der demonstrerer den minimalt acceptable grad af opfyldelse af fagets mål.	Eksaminanden kan redegøre nogenlunde for afgrænsning og præcisering af den/de valgte relevante psykologifaglige problemstillinger. Behandlingen af prøvematerialet savner i høj grad dokumentation. Analyse og perspektivering er karakteriseret ved manglende præcision, hvor enkelte elementære forhold dog belyses på tilfredsstillende vis. Der demonstreres et meget elementært kendskab til psykologifaglig teori, begrebsapparat, empiriske undersøgelser og metode. De anvendte begreber og teorier kan kun i mindre grad uddybes. Eksaminanden kan i begrænset omfang, og med hjælp, anvende og forholde sig til psykologisk teori og metode i forhold til den/de valgte problemstillinger. Fremlæggelsen er overvejende usikker og løst struktureret, og eksaminanden indgår usikkert i den faglige samtale.

Karakteren skal meddeles eleven i censurs påhør. Mange elever ønsker at være alene med lærer og censor, når de får karakteren. Det vil derfor være naturligt at lade dette ske i klasselokalet, hvor eksaminationen har fundet sted.

Bilag 1

Skabelon til arbejdsmåde i psykologi

	Titel på undervisningsforløb/tema +bilag = prøvemateriale
<p><i>Problemformulering.</i> Hvilke psykologiske problemer, spørgsmål eller dilemmaer kan jeg se i bilagsmaterialet i forhold til temaet? Er der en overordnet problemstilling?</p> <p><i>Redegørelse/forklaring for relevant psykologisk viden.</i> Hvilken psykologisk viden (teori og/eller undersøgelser) kan bruges til belysning af problemstillingen og hvorfor? Forklar teori og empiri.</p> <p><i>Analyse/unndersøgelse</i> Hvor og hvordan ser jeg problemstillingen komme til udfoldelse i bilagsmaterialet (og virkeligheden), og på hvilken måde kan den psykologiske viden bidrage til at beskrive, forklare, diskutere eller vurdere de rejste problemstillinger? Er der evt. alternative forklaringer?</p> <p><i>Perspektivering.</i> Kan jeg perspektivere til andre lignende situationer eller problemstillinger?</p> <p><i>Konklusion og vurdering.</i> Hvordan er den psykologiske viden, jeg har anvendt, fremkommet og udviklet (metoder)? Hvilke konsekvenser kan det evt. have for min analyse og konklusion?</p>	